

Tejfeldolgozót alapított
a váradi főkapitány | **9.**

Zene, zene, zene
– Beszélgetés a Trendler
háaspárral | **23.**

Szatmár város
szabómestereinek
céhszabályzata | **26.**

Beszéli a fák nyelvét
– Duka István
agrarmérnök | **35.**

Várad *folyóirat*

Kulturális, közéleti havilap • Nagyvárad, 2021. július • I. (XX.) évfolyam 7. (196.) szám • **Ára 10 lej**

Nyilas Misi-ösztöndíjra lehet pályázni

A kolozsvári székhelyű Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület 2003 óta támogatja ösztöndijprogramjával a tehetséges és szociálisan hátrányos helyzetű tanulókat, diákokat. A következő tanévre szóló tanulmányi ösztöndíjra augusztus végéig várják a pályázatokat.

A világ számos pontján élő támogatók anyagi hozzájárulásának köszönhetően a nonprofit szervezet évente több száz ösztöndíjasa folytatja tanulmányait. A támogatók személyesen is figyelemmel követhetik pártfogoltjaik tanulmányi előmenetelét, illetve a családok szociális helyzetét. Egy tanuló ösztöndíja havonként 18 000, évi szinten 216 000 forintnak megfelelő összeg. A legjobb eredményeket felmutató ösztöndíjasok akár havi 27 000 forint értékű támogatásban is részesülhetnek. Sikeres érettségi után az ösztöndíjasok felsőfokú tanulmányait is segíthetik támogatóik.

Pályázhatnak olyan szülők/gyámok, akiknek igazolhatóan jó képességű gyermeke a **2020/2021-es tanévben magyar nyelven tanult VI-X. osztályban** a romániai magyar közoktatásban (beleértve a szakliceumi és a szakoktatást), és teljesíti az alábbi **feltételeket**:

NYILAS MISI
TEHETSÉGTÁMOGATÓ
EGYESÜLET

1. A család anyagi helyzete megnehezíti a gyermek továbbtanulását; az egy családtagra eső reáljövedelem nem haladja meg a havi nettó 1200 lejt;

2. A szülő vállalja, hogy támogatás esetén legalább érettségiig (szakoktatásban tanulmányai befejezéséig) tőle telhetően biztosítja gyermeke továbbtanulását a romániai magyar közoktatásban;

3. A gyermek a 2020/2021-es tanév végén legalább 8,50-es tanulmányi átlánost ért el.

A pályázatokat **2021. augusztus 31-ig** várják az egyesület postacímére: 400095 Cluj-Napoca (Kolozsvár), str. Iuliu Maniu 2/3. vagy a nyilas_misi@yahoo.com e-mail-címre.

Bővebb információk az egyesület tevékenységéről a nyilasmisi.ro honlapon olvashatók. Innen tölthetők le a pályázati űrlapok (adatlap, űrlap a pályázó tanuló jellemzésére) is. A pályázattal kapcsolatban további tájékoztatás a hétköznapiakon 10–16 óra között hívható 0264/531-153 és 0787/671-137 telefonszámon vagy a nyilas_misi@yahoo.com e-mail-címen kérhető.

Fizessen elő lapunkra!

A *Várad folyóirat* előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal), az előfizető nevének és pontos lakcímének,

valamint az „Abonament Várad” megjelölésével a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg.

Kultúra

4. A fák és a lelkünk – A Partiumi Keresztény Egyetem kreációs programja középiskolásoknak

6. Mesehallgatókból lesznek a jövő olvasói – A megyei könyvtár gyermekrészlege

Biharország – História

9. Tejfeldolgozót alapított a váradi főkapitány – Közélemezés a XX. század első évtizedeiben

(Fény)képes krónika

11. A biciklijavító apó s unokái – Kerekes István fotója és története

Irodalom

12. A sólyom egy életre választ párt magának – Kocsis Csaba prózája
14. A történetről – Somló Ágnes írása
16. A szökevény – Fábián Judit prózaverse

Vélemény

17. Munkavállalók (15.) – D. Mészáros Elek szocióriportjának folytatása

Kultúra

19. Étvágyat a szegre?! – Ferdítésektől óv Molnár Judit

Dal – szöveg

20. „Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (4.) – Tamás-Péter Réka tanulmányának folytatása Bródy János dalszövegeiről

Portré

23. Zene, zene, zene – Beszélgetés Trendler Mária csellistával és Trendler József dobossal

História

26. Szatmár város szabómestereinek céhszabályzata – Levéltári kutatások

Könyvespolc

31. Ezópus örök – A Tinta kiadó új könyvéről

Biharország – Portré

33. Az orgonaépítő öröme – Molnár József hangszerkészítő mester műhelyében jártunk

35. Beszéli a fák nyelvét – Beszélgetés Duka István agrármérnökkel

Biharország – Üdítő

38. Festői vélemény – Keresztrejtvény

Biharország – Gazdaság

39. Nagyszalontán nyit irodát a vállalkozók szövetsége

Várad folyóirat – kulturális közéleti havilap. **Kiadja** a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár – Nagyvárad, Várad Kulturális Folyóirat Részleg. **Intézményfenntartó:** Bihar Megye Tanácsa. **Szerkesztőség és kiadó:** Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431-257; 0771/269-647. **Postacím:** 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C. **E-mail:** biharmegye@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com; **internet:**

www.bibliobihor.ro; www.varad.ro; https://varadbiblioteca.blogspot.com. **Szerkesztőbizottság:** Fried Noémi Lujza, Máté Zsófia, Tóth Hajnal. **Munkatársak:** Darabont Éva tördelőszerkesztő, Megyesi Antónia olvasószerkesztő-korrek-tor; Barabás Zsuzsa, D. Mészáros Elek, Dérer Ferenc, Kocsis Csaba, Molnár Judit, Szóke Ferenc, Tóth Ágnes. Készült a Litera Print Kft. nagyváradi nyomdájában. ISSN 1583-0616

A fák és a lelkünk

Az erdő szeret minket, de mi, emberi lények vajon szeretjük-e (kellőképpen) az erdőket, fákat, növényeket? Miként látják a mai tizenévesek a környezetvédelmi problémákat, természet és művészet közötti összefüggéseket?

„A fák azért fontosak, hogy az ember megmentse a lelkét” – e mottó köré csoportosult a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) Művészeti Tanszéke által középiskolásoknak meghirdetett idei művészeti kreativitásverseny. A diákok három kategóriában (vizuális, audiovizuális és zene) pályázhattak. Jó néhány figyelemreméltó, elgondolkodtató munka érkezett be a pályázatra. A művészeti projektről, bővebben kitérve a vizuális kategóriára, **dr. Balázs Zoltán** adjunktussal, a PKE Művészeti Tanszékének vezetőjével beszélgetünk.

Mivel idén ünnepeljük Joseph Beuys képzőművész születésének 100. évfordulóját, az idei tantárgyverseny tematikájának a Beuystól származó fenti idézetet választották. A projekt leírásában ekként fogalmaztak a pályázat meghirdetői: „Napjainkban egyre érezhetőbbek a környezetszennyezés, az ökológiai problémák hatásai, amelyek egyre inkább be-lopakodnak napjainkba, életünk részeivé válnak. A német származású Joseph Beuys az 1982-es VII. Kasseli Documenta alkalmából 1982–1987 között 7000 tölgyfát ültetett. Beuys úgy vélekedett, hogy »...a természet megőrzésével és a természet erőforrásaival karöltve kell szorgalmazni a társadalom jelenlegi formájának ökológiai formába való átalakítását.« Az 1978-as *Felhívás az alternatívára*

Dr. Balázs Zoltán
tanszékvezető

című manifesztuma a gazdasági, politikai és ökológiai katasztrófa felé sodródó teljes Európához szól.”

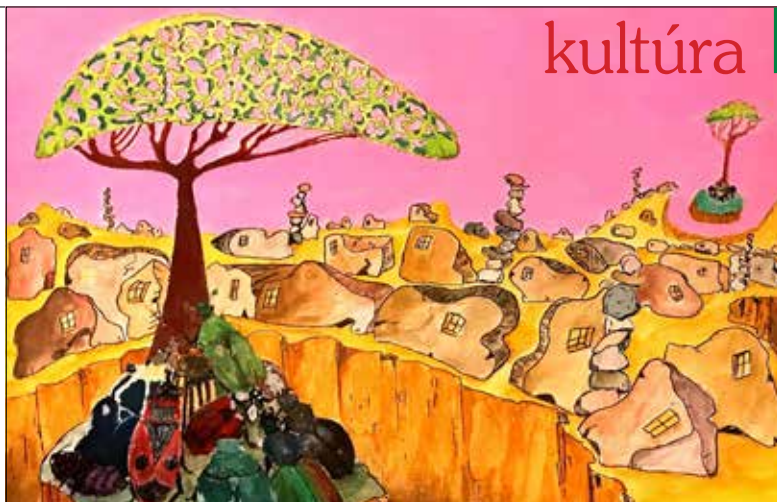
A pályázatra tehát olyan munkákat vártak, amelyek reflektálnak a művész, a művészet és a természet viszonyára meg arra, hogy a művész hogyan tud az emberek tudatát megváltoztató alkotásokat létrehozni. Mert hiszen Beuys szavait idézve: „Az egyetlen forradalmi erő az emberi kreativitás ereje”, a művészet. Ebben az értelmezésben a művészet az utolsó esély, mely megmaradt nekünk.

Vizuális kategóriában kísérleti, illetve alkalmazott grafikával, valamint fotóval lehetett jelentkezni; audiovizuális kategóriában mozgó grafikával, animációval, videóval, videoklippel, improvizációval és alternatív művészettel nevezhettek be; zene kategóriában stílustól, műfajtól függetlenül bármilyen zenei alkotással vagy előadással lehetett pályázni. Vizuális és audiovizuális kategóriában dr. Balázs Zoltán adjunktus (zsűrielnök), dr. Kányádi Iréne adjunktus és dr. Bartha Sándor adjunktus értékelt a munkákat. Zene kategóriában Molnár Levente operaénekes (zsűrielnök), Bocskor Lóránt színész, kulturális menedzser és dr. Fodor Attila docens zsűrizett.

„Elsők voltunk abban, hogy egyetemként középiskolásoknak is szerveztünk kreativitási versenyt” – mesélte dr. Balázs Zoltán. 2015-ben volt az első ilyen projekt, annak *Ritmus* volt a címe, tematikája. Ezt követte a *Kontraszt*, a *Disz-harmónia*, a *Fény*, tavaly pedig

Kinczler Karina
kategóriagyőztes
munkája,
a *Hagyaték*

Török Boglárka (Apáczai Csere János Elméleti Líceum, Kolozsvár)
Zarándokhely című munkája dicséretet kapott

Lőrincz-Gál
Mónika:
Az utódainkért

kettő is volt, a *Reneszánsz most* és a *Szolidaritás 2020*. Az alkotásokat tartalmazó fényképalbumok megtalálhatók a PKE Művészeti Tanszékének közösségi oldalán afféle állandó virtuális kiállításként, több százezres a nézettségük.

Az idei témát a Beuys-évforduló határozta meg. Az audio-videó szekcióban meglehetősen erős volt a mezőny, és a vizuális kategória sem lett gyenge – értékelte dr. Balázs Zoltán. A lélekfa, életfa, égig érő fa motívuma hangsúlyozottan megtalálható a magyar kultúrában. Kihívást jelentett ezekhez valami többletet hozzáadni, még hozzá úgy, hogy ne legyen közhelyes, elcsépett. A vizuális kategóriában 51 pályamunka érkezett be. Öröndetes, hogy nem csupán művészeti líceumok növendékei, hanem más középiskolák diákjai is küldtek munkákat.

Amúgy a Művészeti Tanszéknek is van faültetési projektje. Idén például a székelyhídi önkormányzattal együttműködve kertekbe ültettek gyümölcsfákat. Az elképzelések szerint év végén Beuys-konferenciát és -kiállítást szerveznek a PKE-n. Egyébiránt jövőre húszéves lesz a Művészeti Tanszék, azt szeretnék méltó módon megünnepelni.

Balázs Zoltán elmondta még: elképzeléseik szerint jövőre ugyancsak környezetvédelmi jellegű lesz a középiskolásoknak meghirdetendő kreativitási verseny témája, mégpedig a víz. A víz körülvesz és bennünk van, mégsem tiszteljük eléggé, akárcsak a fákat. A vízi világ, a mocsárvidék, a lápvilág meghatározó volt az Érmelléken, sőt az egész Kárpát-medencében. Sok minden eszünkbe juthat a víz kapcsán, a pákász és csikász mesterségtől kezdve a jelenkori rendszeres vízszennyezésekig. Fák és víz – olyan összekapcsolódó témák, amelyek roppant lényegesek az életünkben, hétköznapijainkban, kultúránkban és a művészeti életben egyaránt.

Tóth Hajnal

Az idei verseny díjazottainak lajstroma

A Partiumi Egyetem Alapítvány Közönségdíja: Simó Kamilla: *Menj tovább* (Orbán Balázs Gimnázium, Székelykeresztúr);

Vizuális kategória, I. díj: Kinczler Karina: *Hagyaték – Heritage* (Aurel Popp Művészeti Líceum, Szatmárnémeti) és Taar Alexandra: *Az erdő szeret engem* (Szent László Római Katolikus Teológiai Líceum, Nagyváradi); **II. díj:** Péter Rebeka: *A Splinter of Nature in Future* (Nagyvárad Művészeti Líceum) és Lőrincz-Gál Mónika Andrea: *Az utódainkért...* (Dr. Palló

Imre Művészeti Líceum, Székelyudvarhely); **a Pro Universitate Partium Alapítvány különdíja:** Szabó Márk Péter: *A fák azért fontosak, hogy az ember megmentse a lelkét* (Báthory István Elméleti Líceum, Kolozsvár);

Audióvizuális kategória, I. díj: Göröcs Tas Nimród: *Életút* (Székely Mikó Kollégium, Sepsiszentgyörgy); **II. díj:** Demeter Eszter: *Origó* (Dr. Palló Imre Művészeti Líceum, Székelyudvarhely) és Simon Alpár: *Menedék* (Körösi Csoma Sándor Líceum, Kovászna);

Zene kategória, I. díj és Molnár Levente operaénekes, zsűrielnök különdíja: Simó Kamilla: *Menj tovább* (Orbán Balázs Gimnázium, Székelykeresztúr); **I. díj:** Moldovai Dóra: *Natural Jazz* (Körösi Csoma Sándor Líceum, Kovászna); **II. díj** és a Pro Universitate Partium Alapítvány különdíja: Szakács Erika: James Brown: *It's a Man's Man's Man's World* (Marosvásárhelyi Művészeti Szaklíceum), **II. díj:** Koczás Eszter: *Heaven* (Selye János Gimnázium, Komárom).

Mesehallgatókból lesznek a jövő olvasói

Anya ölében vagy babakocsiban tolvá, nagyszülők kezét fogva, nagyobb testvér kíséretében már a legkisebbek is gyakran felkeresik a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtárat. Jönnek játszva tanulni, s akaratlanul is elsajátítják az eligazodást a polcok kínálta ismeretek között. A gyermekrészleg könyvtárosai – **Adelina Boga, Claudia Pop, Simona Popa és Mariana Soica** – Mariana Barna szolgálatvezető irányításával segítik ebben őket.

Külön gyermek- és ifjúsági részleg 1952-ben alakult meg a könyvtárban. Jelenleg 30 ezer tételes a részleg állománya, ebbe a könyvek, albumok, szótárak, lexikonok mellett a digitális adathordozók (CD-k, DVD-k, hang- és videokazetták) és játékok is beletartoznak. A legkisebbektől a középiskolásokig minden korcsoportnak a legváltozatosabb témákban kínálnak kiadványokat: a természettudományoktól a reál és humán tárgyakon át a művészetekig és a sportig. Az oktatás, a vallás, a filozófia, a csillagászat, a kémia, a fizika, a botanika, a szociológia, a biológia, a mezőgazdaság, a kereskedelem és szállítás, a mate-

Mesés délután a játéktárban

matika, a történelem, a földrajz, az orvostudomány és az idegen nyelvek iránt érdeklődők is találhatnak kedvükre való olvasmányt. Román és magyar nyelvű kötetek mellett angol, német, olasz, francia, spanyol, orosz és szlovák, illetve kétnyelvű irodalmi művek is megtalálhatók a polcokon a kifejezetten nyelvtanulást segítő könyvek, szótárak mellett. A játéktárba látogató legkisebbek pedig az olvasás és a játék közötti szoros kapcsolatot élhetik meg különféle társasjátékok, fejtörők, népi játékok, az itt található játékszerek kipróbálásával.

Legutóbb épp a gyermeknap alkalmából népesült be a játéktér: Petre Ispirescu román népmesegyűjtővel és munkáival ismerkedhetett meg a zömmel előkészítő osztályos „közönség”, majd együtt felolvastak egy mesét. Simona Popa és Mariana Soica könyvtárosok meglepetéssel is készültek, a jó hangulatú esemény végén léggömbökkel ajándékozták meg a kis olvasókat. Magunk is tapasztaltuk, milyen érdeklődéssel figyelték az elhangzottakat a kicsik, de ez érthető is – mondják a könyvtárosok –, hiszen nagyon örültek, hogy végre újra találkozhattak a könyvtárban.

Mariana Soica 1999-től könyvtáros, a megyei könyvtár felnőtt részlegén kezdte a munkát, dolgozott a Dacia úti részlegen is, 2003-

Mesekönyvek a legkisebbeknek

Ismeretterjesztő kiadványok a nagyobbaknak

tól pedig a gyermekrészlegen. Simona Popa akkor került az intézménybe, amikor az 2006-ban éppen kiköltözött a visszaszolgáltatott görögkatolikus püspöki palotából. Akkor az egész könyvtár a Nagyvásár tér (ma December 1. park) 12. szám alatt húzta meg magát a mostani, új székhely átadásáig. Azóta, vagyis 2008-tól a gyermekrészlegen dolgozik. Mariana Barna a katedrát elhagyva végezte el a könyvtár szakot, majd ledoktorált, s 2003-tól vezeti a gyermekszekciót – s mellette két másik részleget is.

Beszélgetésünk idején Adelina Boga és Claudia Pop épp „házhoz vitte a mesét”: az Onisifor Ghibu Főgimnázium II. osztályosainak mutatták be Ispirescut, és velük olvastak közösen mesét. Házi feladatot is adtak: a meséhez kapcsolódó rajzokat kiszínezik a gyerekek, s a képekből kiállítást rendeznek a könyvtárban. Óvodákba és más iskolákba is ellátogattak. Adelina Boga 1994-től könyvtáros, a folyóirat részlegen töltött két év után került a gyermekszekcióra. Claudia Pop 2010-től a felnőtt olvasókkal foglalkozott, majd

Simona Popa
és Mariana Soica

tavaly került az első emeleti folyosó másik végén található gyermekrészlegre.

A mesenépszerűsítés egyike a részleg számos – más intézménnyel közös – projektjének. A *Barátság... egy kötél* elnevezésű országos projektet (idén a címe kiegészült a virtuális szóval) 2011-ben indította útjára a George Barițiu Brassó Megyei Könyvtár, csatlakozva a gyermekkönyvek világnapjának megünnepléséhez. Az évente két hónapig tartó akciók során egy-egy híres meseírókat mutatnak be, a gyerekek által a mesék alapján készített és beküldött rajzokat pedig – kifeszített kötelekre felfűzve – kiállítják a tékában. Andersennel kezdték a bemutatást, s az idei, 9. rendezvényen került sorra Petre Ispirescu.

Hosszú, egy évtizeden át tartó tevékenység-sorozatuk volt 2009-től a vetélkedővel egybekötött kézműves-foglalkozások megszervezése a jászvásári Kids Heaven Egyesülettel közösen. Ebben húsvétra, karácsonyra készültek közösen a gyerekek, illetve májusban különféle kézműves technikákkal ismerkedtek. Az egészséges életmódra nevelést is szem előtt tartják a szervezők. Így havonta tartanak „fogorvosi órát” a kicsiknek, ahol meghívott fogorvosok magyarázzák el játékosan a helyes fogápolási módot. Környezetvédelmi ismeretekkel gazdagodhattak nemrégiben a vízügyi szakemberek részvételével megtartott foglalkozáson. A *víz ereje – Tiszta víz, egészséges élet* elnevezésű szabadterei rendezvény alkalmával a gyerekek megtudhatták, miért kell vigyázni a vizek tisztaságára, s a vízmintavételt, a minta elemzését is figyelemmel kísérhették.

A részleg tevékenységeinek gazdag választékából feltétlenül meg kell még említenünk a román, magyar, angol, francia és német nyelvű havi olvasóköroket, az együtt olvasás nap-

(folytatás a következő oldalon)

Mesehallgatókból lesznek a jövő olvasói

(folytatás az előző oldalról)

▶ ját, az általános műveltségüket próbára tevő és bővítő, *A megismerés tombolója* című vetélkedőt, a vakációs táborokat. Utóbbit idén is meg szeretnék szervezni, ám ez a járványhelyzet függvénye.

A kényszerű távolságtartás és az egészségmegővés érdekében bevezetett korlátozások természetesen a könyvtári gyermek- és ifjúsági részleg mindennapjait is átalakították. A tavaly márciusi zárlat miatt ők is az online térbe kényszerültek, de amint lehetőség volt rá, szabadtéren tartották meg az összejöveteleket, hogy aztán a lazítások nyomán már újra a könyvtár falai között fogadhassák kis olvasóikat.

A megyei könyvtár tavaly év végi átszervezése a gyermekosztályt nem érintette, de az intézmény órarendjének változása természetesen rájuk is vonatkozik. A korábbi két váltásról (7.30–15.30 és 11.30–19.30 közötti munkaidő) át kellett térniük egy váltásra, vagyis 8–19 óra helyett 10-től 18 óráig tart nyitva a részleg. Mint mondták, több olvasó, szülő jelezte, hogy örülne, ha visszaállítanák a régi órarendet, mert aki délelőtt dolgozik, délután kevés ideje marad, hogy a könyvtárba is eljusson még zárás előtt.

Egyébként évente megközelítőleg tízezen keresik fel a részleget, és 45 ezer kötetet kölcsönöznek. A legfiatalabb „olvasó” két éves. A szülők, nagyszülők, nagyobb testvérek hozzák el a kisebbeket, hogy megismerkedjenek a könyvtárral, az elemisek már maguk is beiratkozhatnak. Hosszú ideig – 2008-tól 2016-ig – évente megrendezték az Olvasómaraton elne-

Claudia Pop
és Adelina Boga
házhoz viszi
a mesét

vezésű vetélkedőt, ennek résztvevői az olvasás királya és királynője címért versengtek. A legtöbbet olvasók nyerték el a megtisztelő címet és a vele járó jutalmakat, a díjkiosztó ünnepség mindig remek szórakozásnak bizonyult.

S hogy mit olvasnak legszívesebben a gyerekek? A népszerűségi listát a Harry Potter-sorozat vezeti, kevéssel megelőzve *A gyűrűk ura*-sorozatot. Sokan keresik még Jeff Kinney *Egy ropi naplója*, illetve R. R. Russell *Egy Zizi naplója* című könyvét és R. J. Palacio megfilmesített könyvét, *Az igazi csodát*, de népszerűek a klasszikusok is: Dumas *A három testőr*e, Jules Verne művei, továbbá J. D. Salinger *Zabhegyezője*, Goldingtól *A legyek ura*. A bestsellerek között találhatók még Leiner Laura meg Lois Lowry ifjúsági történetei és a képregények, főleg Garfielddel a főszerepben. A beszerzendők listájának élén is egy képregény áll, a *Poptropica*.

Hát a könyvtárosok mit adnának szívesen az olvasással ismerkedő kisebbek vagy a nagyobbak kezébe? Ez a lajstrom is hosszú. Boggyó és Babóca történeteit Bartos Erikától, Fodor Sándor Csipike-meséit, Gellu Naum versesköteteit Apolodor pingvinnel, Nyikolaj Noszovtól Nemtudomka kalandjait, a Disney-sorozatot és Saint-Exupéry *A kis herceget*.

Arra is kíváncsiak voltunk, a könyvtárosok szerint kinek van fontos szerepe abban, hogy a gyerekek közel kerüljenek az irodalomhoz, a művészetekhez, a kultúrához. Beszélgetőtársaim szerint az első lépéseket a szülőknak, a családnak, majd az óvodapedagógusoknak, a tanítóknak kell megtenniük, hogy elvezessék a könyvtárba a gyerekeket. A könyvtárosnak pedig a szakmai feladatain túl sok egyéb téren is képeznie kell magát, hiszen ma már nem csupán az olvasókkal való foglalkozás tartozik a feladatai közé. Projektet is kell írnia, közvetítenie kell partnerintézmények között, szakemberekkel kell egyeztetnie, ha egy-egy rendezvény sikeres lebonyolításához erre szükség van. Összegzésképpen Mariana Soica Umberto Ecót idézte *A rózsza neve* című regényből: „A könyvnek az a jó, ha olvassák. A könyv olyan jelekből áll, amelyek további jelekről szólnak, azok a jelek pedig a dolgokról beszélnek. Ha szem nem olvassa, a könyv jeleiből nem lesznek fogalmak, vagyis a könyv néma.”

Máté Zsófia

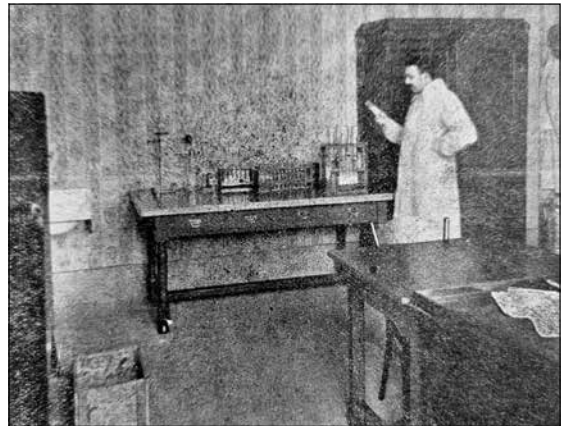

Tejfeldolgozót alapított a váradi főkapitány

Megyeszékhelyünk – a Monarchia idején az ország legnagyobb vármegyéjének székhelye – évszázadok óta jelentős kulturális központ. Emellett a térség gazdasági fellendítésében is élen járt, ipara az élelmiszer-feldolgozástól az építőanyag-előállításig át a gépgyártásig sok ágazatot átfogott. A múlt század elejének egyik jelentős élelmiszeripari létesítményéről olvashatnak az alábbiakban.

Nagyvárad látványos fejlődése a századforduló után kezdődött, és nagyjából az első világháború kitörésének évéig, 1914-ig tartott. A hosszan tartó világháború, főképp az egyre romló gazdasági helyzet miatt sok nagyszerű terv nem valósulhatott meg: elmaradt újabb középületek építése, a város üzemének és kereskedelmi vállalatainak fejlesztése. Aztán vége lett a háborúnak, a város végigszenvedte a vörös terrort, majd az impériumváltást, végül 1920-ban a megalázó trianoni diktátumot, ami Nagyváradot Magyarország közepéről egy új ország, Románia nyugati határvárosává degradálta. Ebben az írásban azonban

Az átvevő részleg

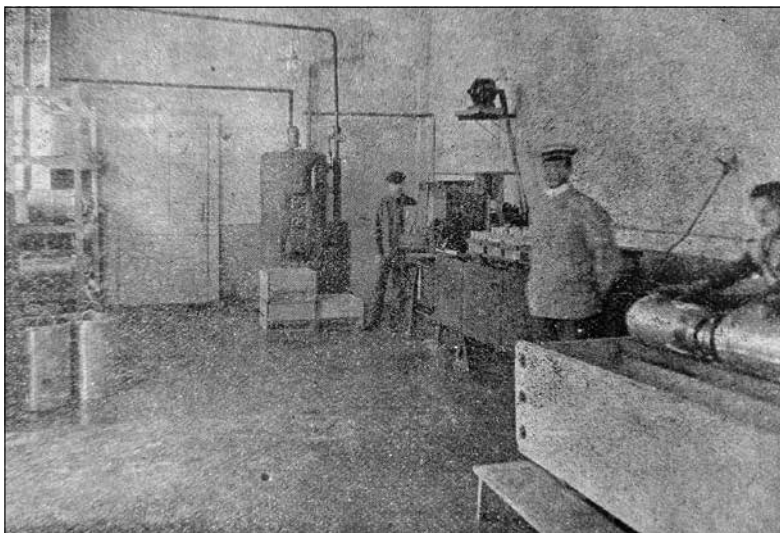
Machnyik Andor városi tejmester laboratóriuma korabeli sajtófotón

még az úgynevezett boldog békeidők Nagyváradjának egyik, akkoriban korszerű létesítményét mutatjuk be az olvasónak, mégpedig a város frissen alapított tejközpontját.

Nagyvárad politikájának egyik legfontosabb célkitűzése az 1910-es években az volt, hogy „községi üzemeket” létesítsenek főképpen azért, hogy a lakosságnak egészséges közélémezése legyen. Feladattá vált, hogy a lakosság az elsőrendű minőségű élelmiszereket olcsón kapja meg. Olyan intézmények kellett tehát, amik a város kezelésében vannak. Nagyvárad város vezetősége ezektől a követelményektől nem zárkozott el, minden javaslatot mérlegelt, és ha lehetséges volt, minden segítséget megadott az ilyen üzemek létesítésére. Ilyen volt a városi tejközpont is, egy olyan üzem, amit Gerő Ármin városi főkapitány modern gondolkodásának és a felmerülő akadályok előtt meg nem hátráló energiájának köszönhettek a váradiak.

Köztudott, hogy azokban az időkben az adminisztráció igen lassú és nehézkes volt, de a főkapitány kitartása és fáradhatatlan munkája hamarabb meghozta gyümölcsét, mint azt bárki várhatta volna. Sokszor kellett szembe szállnia kicsinyes és nevetséges kifogásokkal,

(folytatás a következő oldalon)

Biharország – história

Tejfeldolgozót alapított a váradi főkapitány

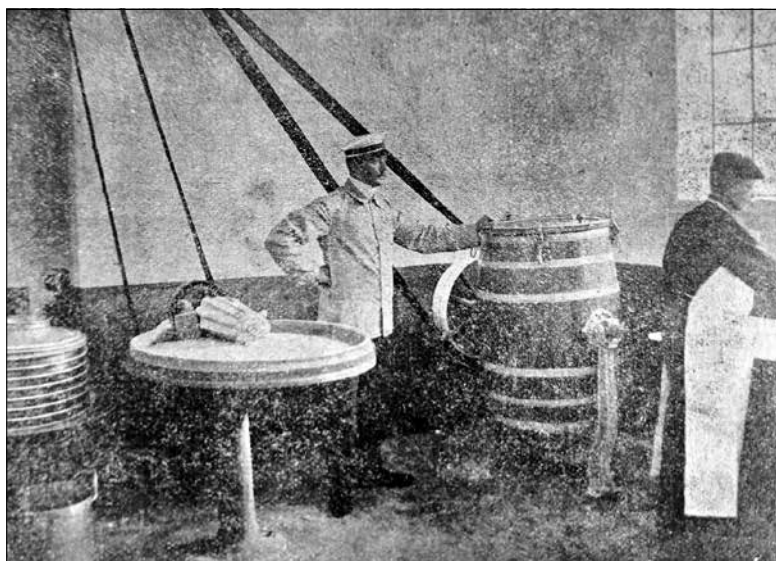
(folytatás az előző oldalról)

➤ mégis keresztülvitte tervét, és bebizonyította, hogy erős akarattal és szívós kitartással a közigazgatás nehézkes gépezetének menetét is meg lehet gyorsítani.

A városi tejközpontot ideiglenesen az Eprekert egyik régi, elhagyatott épületében rendezték be. Az Eprekert a Pray György (ma Berzei) utcától kb. 600 méter hosszan, a Püspöki (ma Ștefan Cel Mare) út mentén terült el. Ócska épületben húzódott meg az üzem, senki nem sejtette, hogy belül milyen mintaszerű felszerelés, akkoriban modernnek számító berendezés, higiénia és gondosság fogadja az érdeklődőt. Az intézményt Machnyik Andor városi tejmester rendezte be páratlan szakértelemmel.

Idézzük itt cikkünk forrását, a *Nagyvárad Napló* 1911-ben megjelent *Jubileumi Albumát*, mit is írt a tejüzemről: „A városi tejközpont négy nagyobb és két kisebb helyiségből áll, egyelőre kétezer literre van berendezve. Az első teremben gyűjtik össze a különböző gazdaságokból beszállított tejet, amit természetesen, mielőtt a gyűjtőbe kerülne, alapos vizsgálatnak vetnek alá, úgy, hogy teljesen kizárt eset, hogy az eladásra szánt tejkészletbe akár romlott, akár hamisított tej jusson be. A hibás tejet külön gyűjtőbe szedik össze, és megfelelő eljárás után vajnak, túrónak vagy pedig sajtnak dolgozzák fel. Pompás gépek és modern eszközök állnak a képzett és szakértő munkásszemélyzet rendelkezésére, amely a tejmester felügyelete alatt és instrukciója szerint végzi feladatát. Az eladásra szánt tej a falba ékelt vezető csöveken jut a pasztörizáló gépbe, amely megfelelő feldolgozás után, különféle gépeken keresztül a dugaszoló szerkezetbe vezeti a tejet, ahol az üvegekbe ömlik. Az üveget maga a gép zárja le, és így a tejhez attól a pillanattól kezdve, amikor a hatalmas gyűjtőkádába öntik, emberi kéz nem nyúl, tehát, hogy a tejtisztaságában fogyatékoság lenne, vagy bármiképpen inficiálódhatnak, sem lehet. Aki egyszer végig tekinti ennek a nagyszerű üzemnek a munkáját, meg fog győződni róla, hogy Nagyváradnak tökéletesebb és pompásabb közegészségügyi intézménye alig van, mint ez a városi tejközpont.”

Láthatjuk tehát, hogy a város vezetése és az intézmény dolgozói arra törekedtek, hogy a

Itt készítették a vajat

lassan nagyvárossá váló Nagyvárad lakossága minden szempontból megfelelő minőségű termékekhez jusson. Nagyjából ebben az időben létesült a város első igazi kenyérgyára, az Adria kenyérgyár a Szacsvey utcában, valamint a városi jéggyár is az Óssi téren.

Visszatérve a tejgyár működésére, a *Szabadság* című napilap egy későbbi számában olvashatjuk, hogy a hatóságok viszonylag sürűn ellenőrizték az ott folyó munkát, és egy-egy ilyen ellenőrzés után közölték is a sajtóval az eredményt. Így aztán megtudhatták az olvasók, hogy „az abszolút tisztaságot garantálja a kannák és üvegek mosására és tisztítására beállított gépezet, amely melegvízzel, hidegvízzel és gőzzel átáztatja az edényeket úgy, hogy minden kanna és üveg olyan, mint a ma termelt kristály, és csak azután fogadja be a tejet.”

Külön helyiségben dolgozták fel a vaját, megint más helyiség volt felszerelve a termékek hűtésére. A tejközpont melletti irodában volt a kémiai laboratórium, ahol a sokféle, sok helyről érkező tejet részletes vizsgálatnak vetették alá. A laboratóriumot a már említett Machnyik Andor vezette, aki külföldi egyetemeken és nagy tejtermelő központokban szerzte meg azt a tudást és tapasztalatot, amit itthon gyümölcsöztetett.

Láthatjuk tehát, hogy a város lakosságának valóságos áldás volt a tejközpont, hiszen megléte által sokat javultak a közegészségügyi és közéleti viszonyok.

Farkas László

KEREKES ISTVÁN

A biciklijavító apó s unokái

A fotográfián látható prófétaarcú apó egy kerékpárszerelő nagyapa, s mellette az unokái. Ők az indiai Varanasi városban éldegélnek, ottjártamkor találkoztam velük. Az ikerlányok mindennap iskola után a műhelybe mentek, hogy segítsenek a nagyapjuknak. Kisebb, könnyebb dolgokban segédkeztek, például felfűjtak pumpával egy-egy biciklikereket.

Séta közben bukkantam rá az aprócska, egyszerű műhelyre, ahol biztosan mindig akadt valami teendő, javítanivaló, hiszen Indiában rengetegen közlekednek biciklivel, folyamatosan csengetnek, csilingelnek a drótszamarak, igazi hangkavalkád veszi körbe az embert.

India amúgy olyan ország, ahol nem különösebben kell fotótémát keresni, úton-útfélen „meglelik” az embert a témák...

NÉVJEGY

KERÉKES ISTVÁN Magyarországon élő, marosvásárhelyi származású fotóművész. Jelenleg a legtöbb díjjal bíró magyar fotós. 2018 augusztusában átvehette a jelenlegi legmagasabb kitüntetést, az Excellence FIAP/Diamond3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában fotós munkásságáért Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját három alkalommal nyerte el; több ízben első, illetve második díjas lett a különféle kategóriákban; 2019-ben Szathmári Pap Károly Aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. Váradon is meg lehetett tekinteni néhány alkotását a sajtófotó-kiállításokon. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

KOCSIS CSABA

A sólyom egy életre választ párt magának

Az egyre szélesebb lángnyelvek kitartóan nyaldosták az egymásnak támasztott fahasábokat. A tűz apró szikrákat tüsszögött az égre. A pásztorok bús, panaszos énekét vitte tova a tavaszi szél. Álmos kényelmetlenül forgolódott. Apját orvul megölték a rokonok egy vadászaton. Anyja itt remélt menedéket a hegylakóknál.

– Mi a baj, Vasile? – kérdezte a számadó a hirtelen beállt csendben.

– Semmi – préselte ki magából a legény. Elvörösödött a hazugságtól.

– Hálátlan vagy – morogta az öreg. – Befogadtunk, megtanítottunk mindenre. Jó pásztor vagy. Nem szóltam, ha megmászta a sziklát. Kővé válsz egyszer, ha nem tisztelted a hegyet!

– Nekem most kellett menni!

– Volt egyszer egy legény, az is azt hitte, ha korábban hajtja ki a juhokat, több sajta lesz, mint a többieknek. Hét ködmönt terített magára, mert tudta, hogy hideg lesz a hegyen. Minden nap levetett egyet, mert egyre jobb idő volt. Mikor már közel járt a hegy csúcsához, már csak egy ruhája maradt, de hirtelen visszajött a tél. Megdermedt ő is, meg a juhok is.

– Láttam azokat a furcsa köveket, de én az apám örökségét vigyázom!

– Badarság! Apádnak is a madár lett a veszte.

– Nem a sólyom, az irigység miatt bukott el!

– Hát abból van itt is – enyhült meg az öreg.

– Ez az apám madara. Mikor átjöttünk a hegyen, akkor eresztette el anyám. Pedig csak ez az egy emléke maradt utána.

– Nem sajnáltad?

– Dehogynem! Anyám azzal vigasztalt, hogy ez a madár vigyázza majd az apám lelkét. Most találtam rá.

– Egyik madár olyan, mint a másik.

– Nincs két egyforma bárány sem!

– Ez igaz!

– A hím valamivel kisebb, a tojó teste sebb, a hasán csepp alakú pettyek sorjázna. Ez pedig nem olyan, mint a többi, mert vékony ezüstgyűrű van a lábán.

– Hol a fészke?

– A hegy tetején túl. Azon az oldalon, amit mindig ér a nap. Nem fészek az, inkább csak sziklaüreg. Négy tojást számoltam alattuk.

– Azt nem tanította apád, ha megzavarják a sólymot, elhagyja a fészket?

– Tudom, nem is megyek oda többet! Bár még korai az idő, még újra költhet. Hiába fognám be a fiókát, nem tudnám felnevelni. Hamar híre menne, ha megszerezném. A magunkfajta nem tarthat ilyen nemes madarat.

– Ezt jól mondod!

– Apám is a fejedelemnek nevelte őket. Ez volt a dolga. Van, amelyikkel vadásztak, van, amit elajándékoztak. Busásan megjutalmazták.

– Ez lett a veszte! Azt mondta anyád.

– Igen, el akarták venni tőle a madarakat, de nem hagyta. Messziről terítették le, nyíllal. Orvul. Amikor elvágódott, a madár a kesztyűs kezén volt. Nem tudott elrepülni, mert a csuklójára volt kötözve. Tehetetlenül verdesett a szárnyával. Anyám levágta a bőrszíjat, és megfogta a sólymot. A másik kezével engem nyalábolt fel. Ráültetett Felhőre, az almásderesre. Nem először lovagoltunk együtt, de ilyen gyorsan még soha. El kellett érni az erdő szélét, mielőtt utolérnek. Sokszor járt arra apámmal. Ismerte a járást, tudta, hogy oda már nem mernek utánamenni... Itt pedig menedékre leltünk... Menedékre, de nem otthonra...

– Mégis közülünk való lányt szeretsz!

A legény úgy tett, mintha nem hallaná.

– Anyám azt mondta: a sólyom egy életre választ magának párt.

– A bojtár a bátorságát teszi próbára, de te a gyengeséged akarod elrejteni a vakmerő dolgaiddal!

– Én vigyázom a legnagyobb nyáját, és Anica követne engem, akár a hegy másik oldalára is.

– És ha megszületik a gyerek, minek nevelnéd? – csattant fel az öreg.

– Solymásznak! – vetette oda.

Állta a másik tekintetét. Mindegy, hogy mit mondott előtte. Ha nem lehet solymász, majd a gyereke vagy valamelyik ivadéka. Pedig ismeri a ragadozó madarak minden gondolatát. Látott ő héját és sast is vadászni. Mégis a vándorsólyom zuhanása maradt meg benne a legjobban. Az, ahogy a hátsó karmával végighasítja a préda hátát, eltöri annak a gerincét. Nem a zsákmány elejtése fogta meg, hanem a zuhanás szabadsága. Első volt a legények között, mégis kétszer annyit kellett dolgoznia, hogy elfogadják, mert idegennek számított. Ahogy az apró lángnyelvek az izzó fahasábon, úgy lobbantak fel az emlékei. Megszűnt körülötte a világ, és egy pillanatra gyermek lett megint.

– Ești somnoros? (Álmos vagy?) – kérdezték tőle gúnyosan a többiek még akkor is, amikor már értette a nyelvüket. Aztán futottak, mert erősebb volt náluk. Csellel néha legyűrték, de büszke volt a sebeire és arra, hogy szemtől szemben nem tudják legyőzni, csak orvul. A számadó egyszer megelégtelte ezt a macskagér játékot, magához intette mindet.

– Nu are somn, e doar un visător... Spune-i Vasile!

A fiú értette. Ő nem álmos, ő csak álmodozó... Ez igaz! De miért kell őt Vasilénak hívni, amikor van neki rendes neve?

– Álmos... – mondta önérzetesen, de már nem volt olyan biztos a dolgában...

A számadó jó ember volt, egyformán muzsikált a botja minden kisbojtár hátán, ha hibáztak, és mindenki tudta, miért kapta a büntetését.

– Spune-i Vasile! – ismételte meg ellentmondást nem tűrően.

Felelte a botját, így még hatalmasabbnak tűnt:

– Întelegeți? (Értitek?)

Nem várt választ, de a gyerekek megértették.

– Emlékszel még a régi dalokra? – rezzent most össze az öreg hangjára.

– Lesz, aki megtanítsa!

– Anica?

A legény nem válaszolt. Érezte, igaza van az öregnek. Honnan ismerné Anica az ő dalait, amikor már ő sem hallotta őket évek

óta. Anyja a pásztorok között nem énekelt, csak sírt, és megrítkultak az emlékei.

Álmos feltápáskodott. Belenyúlt az iszákjába. Megnyugtatta, hogy benne van az a kis tenyéryi bőrdarab, amit apja a sólyom fejére húzott, ha vadászni indult a madarával. Most kapta anyjától. Azt mondta, ez a családi öröksége, adja majd oda az unokájának. A mogyorónyi forgódísz megtartotta magának azzal, hogy „legalább ennyi emlékem maradjon apádtól”. A sapkára három sárkányfog volt hímezve. Az asszony úgy gondolta, ez majd erőt ad a fiának.

A pásztorok dacos, szilaj énekbe kezdtek. A megtiport parázs felröppenő darabkái furcsa táncba kezdtek az égen.

Nekiindult a csúcsnak. A Gyilkos-tetőre csukott szemmel is eltalált volna, de a völgybe, ahonnan anyja hozta évekkal ezelőtt, még nem merészkedett. Feljött a nap, mire odaért. A patak mellett húzódó faluban azonban megfeledezett az óvatosságról. A házak között járt, amikor észrevették. Egy asszony ráuszított egy komondort. A kutya a nyáj mellett sem az állatokat terelgette. Megvédte őket a ragadozóktól és a tolvajoktól. Már öreg volt, mint az a katona, aki már nem indul többet harcra, de eltartják a többiek. A kutya hatalmas ugrásokkal közelített. Amikor hozzáért, lesunyta fejét, és játékosan forgolódott körülötte.

– Bátor, te vagy az? – ölelte magához a legény egykori játszótársát.

Bátor... Eszébe jutott... Curajos – így mondják a hegylakók... Ő is kiérdemelte ezt a szót. Már többször. Jobban szerette, ha így hívják. Inkább így, mint Vasilénak. Ez a kutya képes volt szembeszállni a medvével is miatta. Nem ölte meg, de elűzte. „Bátornak köszönheted, hogy még a világon vagy!” – hallotta az apja hangját. Régen emlékezett magyarul. Igaz, hogy anyja régóta nem énekelt, de az apjáról magyarul mesélt. Bár nem volt idejük sokat beszélni. Dolgozni kellett. Volt, hogy hetekig nem is találkoztak.

A közelben legelésző kanca megrázta sörényét, és beleszagolt a levegőbe. Nagyokat horkantott, mintha mondani akarna valamit. Az asszony megrémült, amikor látta, hogy a kutya kezes báránnyá változik, és játékosan körbeugrálja az idegent.

– Nem ártó szándékkal jöttem – formálta a szavakat az anyjától tanult hangokból, de

(folytatás a következő oldalon)

A történetről

A történet egy szürke téli napon kezdődött, amikor a hegyek hó-ködbe burkolódtak. Úgy gondolta, ez kezdőmondatnak jó lesz, noha története ekkor még nem volt, még csak nem is sejtette, hogy miről fog szólni. Ez így olyan, mint amikor a dolmányos varjú az úttest közepén toporog, és képtelen elengedni prédáját, azt a haszontalan maradékfoszlányt, pedig az autó egyre közeledik... Talán nem féli a halált, úgyhogy halált megvető ostobasággal ragaszkodik a semmihez. Ez a mondat, akár a varjú maradékfoszlánya, most csak a nagy semmi. Vajon lesz-e belőle valami?

Na, jó, akkor most ki kellene találni a mondathoz a történetet vagy a mondat történetét? – dűnnyögte magában, majd beleolvastott a napi hírekbe. Van, aki fázik, és van, aki éhes, és van, aki meghal, megfagy és éhen hal és...

Miért pont egy téli napon, méghozzá egy szürke téli napon kezdődik? Talán mert épp egy szürke téli napon jutott eszébe a mondat. Bár lehetne akár egy verőfényes nyári nap vagy épp egy szeles márciusi..., de ez egy szürke téli nap, aminek valahogy köze van a hegyekhez.

A sólyom egy életre választ párt magának

(folytatás az előző oldalról)

➤ Úgy érezte, hogy nagy, mohos szikla telep-szik hebegő ajkára. Blestemul m-a lovit si pe mine! (Az átok engem is elért!) – gondolta a pásztorok nyelvén ő, a legjobb solymász fia.

A falu felé lovasok vágattak. Jobb a békesség! – gondolta, és felpattant Ráróra. „Csak az erdőt érjük el!” – jutottak eszébe anyja szavai.

Ugyanaz a kanca repítette most is a szabadság felé. Régóta nem ült lovon, de ismerős volt minden mozdulat. Fájt a szíve, amikor leszállt az almásderesről. Megpaskolta a nyakát búcsúzóul, mert tudta, hogy nem viheti magával. A Gyilkos-tető meredek sziklái között elmaradtak az üldözők.

Egyedül ért fel a csúcsra. Megvárta a reggelt. Anyja itt engedte szabadon a sólymot, talán azt, aminek a sarlója itt hasítja az eget felette. Hiszen éjszaka leginkább a tojó üli a tojásokat. Nem tudta, merre induljon. A pásztorokhoz, akik között idegen, vagy a solymászokhoz, akiknek már alig beszél a nyelvét? Szeretett volna szárnyakat növeszteni, körbepülni a fennsíkot és a völgyet, mielőtt határoz. Lehunyta a szemét. Képeket látott maga előtt. Egy vágató lovat látott a felhők felett, amint hátrafordul, és célba veszi nyilával, aztán az öreg számadó jött

hosszú botját forgatva fenyegetően. Látta anyját, aki éppen őt gyászolta. Anica pedig hátravetette a fejét, és ránevetett.

A homloka gyöngyözni kezdett, teste remegett. Amikor kinyitotta a szemét, a vándorsólyom végtelen zuhanásba kezdett. A galamb azonban most ügyesebb volt. „A sólyomnak sem mindig sikerül a vadászat” – hallotta ismét az apja hangját.

Ő azonban nem hibázhat. Megvárta az estét. Nem az anyjához ment, hanem a nagy fához, a régi idők nagy tanújához, ahol Anicával szokott találkozni. A lány ott volt. Elmesélte neki, merre járt:

– Nekem ott már nincs otthonom, de itt sem találok a helyem. Eljössz velem az ismeretlenbe?

Anica sokáig gondolkozott, hogy mit is válaszoljon...

NÉVJEGY

KOCSIS CSABA (1959, Berettyóújfalu) erdésznek tanult, aztán pedagógus lett, majd népművelő és újságíró. 1997 óta a Bihari füzetek szerkesztője. Szülővárosában kulturális menedzser. 1996-ban láttak napvilágot összegyűjtött publicisztikái. Az Apák napja, illetve a Megrajzolom az ebédet című gyermekversköteteit 2020 decemberében mutatták be.

Mégis mi köze a hegyekhez? Hogy kerültek hegyek ebbe a mondatba? Lehet, hogy inkább a mondat történetével kellene kezdeni a történetet?

Lehet. Hol és mikor?

Kora délután, ahogy az állomásról hajt hazafelé.

Részletesebben?

A sarkon elsőbbségadás kötelező tábla, úgyhogy megáll. Nem jön semmi. Csönd van. Nyugalom. Majd amikor ismét előre néz, meglátja a hó-ködbe vesző hegyeket.

Máskor miért nem vette ezt észre?

Tán inkább felhők voltak – hegyekbe vesző felhők?

Akárhogy is, ez a kép valahogy beakad, nem hagyja nyugodni, és mormolni kezd, és hazáig mormolja a mondatot, akár egy mantrát.

Aztán sok volt a teendője, és a mondat feledésbe merült. Csak este, amikor minden lecsendesedett, és már az ágyában feküdt, szólalt meg fejében ismét, sürgetően, mintha valami vészjelzés lenne, mintha fenyegetné valami.

Vajon mi fenyegetheti egy szürke téli napban? A tél? ...a hideg, a fagy, a jeges szél és a süvítő őrület a hegyek háta mögött... a hó-ködbe vesző hegyek mögött?

Talán mégis felhők lesznek, hófelhők, és akkor hóvihar készül, az fenyeget. A szélben kavargó hópihék csapódnak az autó szélvédőjéhez. Semmit sem lát, pedig az ablaktörlők teljes sebességgel próbálják megtisztítani a látását. Hiábavaló. Kilátástalan. Félre kellene állnia, amíg alábbhagy. Pedig már nem sok van hátra, közel a cél, csaknem odaért. Ott meleg lesz és fény.

De ez mégiscsak egy szürke nap, amiben a fenyegetés mellett ott van esetleg a remény ígérete is. A szürke semleges szín, s ha élénk színekhez keverjük, tört színt kapunk. Neki a fekete és fehér közti kompromisszumot jelentette, ugyanakkor a rejtőzködést, az észrevétlen elvegyülést a mindenségben, hogy kívülállóként is beleférjen...

Talán egy kicsit elkalandozott? Vagy elaludt? Az éjszaka csöndjében hallotta a ház minden rezdülését, akár ha a csönd döbbenetét hallaná a hegyek mögött. Megreccsen a lépcső, panaszosan meg-megroppannak a gerendák, és odakint zsalu nyikorog a szélben. Ezek a hangok rémisztőnek, kicsit talán ellenségesnek tűnnek – de ez mégiscsak az otthona... vagy nem? Hová került? Itt nincs

meleg, és a fény is kísérteties. A szél talán elfújta, elsodorta egy ismeretlen világba, abba a szürkeségbe, abba a hó-ködbe a hegyek mögé.

Hunyt szemmel tapogatózik, ujjai fagyos tárgyakhoz érnek, de nem látja, valójában egyiket sem érzi. Talán átlépett valamilyen határt, ahol eddigi léte lett álom, és ez a fagyos világ az új élettere? Ez így elég-gé disztópikus, vagy hogy mondják, szóval olyan negatívan utópikus... Akárhogy is, itt nem érezi jól magát. Bár másutt se, már régóta nem érezi jól magát sehol. Ez olyasvalami, mint, mondjuk, az önként vállalt magány vagy inkább a test halálával szabaddá váló lélek csalódása? Nem szabadult meg az érzésektől, csupán a jó érzésektől, a rosszak mind bennragadtak.

És akkor felébredt, de most sem tudta, hová került. Bárhol lehet, itt minden ismeretlen, semmire sem emlékszik, mintha újra megszületett volna, egy újabb testben, egy ki tudja, milyen világban. Éles kontúrok, a távolban vörös, lángoló vörös az ég vagy valami ahhoz hasonló. Vajon a szavak még érvényesek? Mert csak szavakra emlékszik, de a legtöbb esetben nincs mögöttük semmi... Bármit is jelentettek valamikor, abban a másik világban, itt és most nem jelentenek semmit. Csak áll itt a semmi közepén, minden kopár, forró és világtalan, és vörösen lüktet hunyt szemhéja mögött.

Most kell túlélnem, mit eddig halogattam, Elfogadni az elfogadhatatlant.

Elfogadni a jövőtlenséget.

És felfogni, hogy itt már nincs élet.

Egyedül van. Mozdulatlan. Vár. Vár a történésre, a történetre, ami elvetélt, szorosan összezárult, és most a semmi is semmissé lett. A vörös árad, a vörös perzsel, és mindent feléget. Minden elég, megszűnik, és az utolsó zsarátnok is fekete, üszkös semmivé lesz.

Reset... reset...RESET...!!!

NÉVJEGY

SOMLÓ ÁGNES (1956–) műfordító, író, esszéista, nyugalmazott egyetemi oktató, 1980–1982 között a *História folyóirat* lektora, majd szabadúszó műfordító, állandó külső munkatársa a Magyar Rádió Irodalmi Osztályának és a Rádiószínháznak. Két rádiójáték és több irodalmi esszé szerzője, közel 50 kötetnyi műfordítást publikált.

FÁBIÁN JUDIT

A szökevény

Arra ébredek a délutáni szunyókálásból, hogy briliáns vers-ötletem támadt.

Álmosan nézek körül.

Agyamban összefüggéstelen szavak hal-maza.

Lírai dallam foszlányai szélednek szét.

A profán, szobába hatoló fénysugarak rá-menősségét okolom mindezért.

Az ötlet valahol ott röpködhet a szobá-ban, de még nem sikerült elkapnom.

Sebaj, a piszkozatfüzet, mint légyapír, idevonzza majd...

Ülök egy agyonrágott golyóstollal a ke-zemben, de a Gondolat elkerül.

Fenébe is, itt van az, az elme labirintusá-ban vagy a bútor sarkaiba bújva... üldözöm, akár egy szobai molyt.

Agyamban ábécésorrendbe rendelem az utolsó huszonnégy óra elmélkedéseit.

Elszökdösnek.

Karantén? Szigorítás? Kijárási tilalom?

Rájuk nem vonatkozik egyik sem.

Oda se neki, katonai rendelettel előállítok minden elmémben született képet!

Szabotálnak, nincs már sorkatonai szol-gálat, felelik hetykén.

Mint kisiskolás gyerek, aki képek után ta-nulja az ábécét, minden lehetséges dolgot lefényképeztem agyammal.

Lenyomatuk ott kell hogy legyen, digitáli-san, az elme metamodern világában. Ott kell hogy rejtőzködjön az Ötlet is.

Nem találok! Tudom, hogy idegesíteni akar, mert olyan sokszor előjött már, ami-kor nem tudtam irkával, tollal befogni, be-törni, mint gazdátlan kutyát az állatmen-tők.

Tudod mit? Ha menni akarsz, menj! – zsör-tölődöm magamban.

Légballonfejjel hagyom el a szobát.

Sétálok egyet, a Körös-part színei elmém zord zugaiba hatolnak.

Pár óra múlva hirtelen szemtelenül rám köszön valaki.

Az Ötlet.

Vízparton vár.

Nevetve, incselkedve integet.

Pimasz és napszemüveget hord.

A Sebes-Körös tavaszi sodrásába vegyül.

Szabad.

Leülök a partra.

Vízfodrok dedikálják a Verset, amit

a szökött Ötlet a csillogó tollú kacsákkal

és rikoltozó sirályokkal közösen alkotott.

Nem haragszom, hogy az ihlet nélkülém forrta ki magát

a vad nádasban.

Biodiverzitást viszek szűk szobámba.

NÉVJEGY

FÁBIÁN JUDIT (1978, Nagyvárad) német–angol szakon végezte egyetemi tanulmányait. Versei és prózái váradi napilapban, váradi és egri irodalmi folyóiratban, antológiában jelentek meg. Önálló kötete: *Edzés kábelen* (Éden Művészeti Hálózat – Lícium-Art, 2015).

Munkavállalók (15.)

Gyilkosság a hegyek között (II.)

Gyilkosokkal egy cellában

Ahogy általában a háború szörnyűségeiről vagy a börtönökben végbement kínzásokról némák maradtak az elszenvedők, akként Zsuzsika is néma maradt. Majd évek múlva fiának, Jakabnak megnyílt, s a fiú az anyja halála után kiszivárogtatott néhány részletet a családnak. Gedeon suttyó kölyökként a kemencepadkán fekve hallgatta a megrázó históriát. Nem sok mindent jegyzett meg, de két történet mélyen beleivódott emlékezetébe.

Mielőtt elítélték volna Zsuzsikát, napokon át vallatták. A kihallgató tiszt valójában semmilyen komoly vádat nem tudott felhozni ellene, de akkoriban erre nem is volt szükség. Elég volt egy megbízható elvtárs „ajánlása” ahhoz, hogy börtönbe kerülhessen bárki. Hozzá hasonló korú két cellatársa vackán meghúzódva eleinte szótlánul figyelte. A meglehetősen tágas belső tér nem tette szükségessé az emeletes ágyakat. A három fekvőhely a sarkokban volt elhelyezve, a negyedik sarokban egy fadézsza szolgált kübliként. A padozat vasrácsozott volt, alatta gyanús színű víz folyt.

Egy pillanatig sem volt kétséges, ez egy „nehéz” börtön, ahová nem akármilyen rabok kerülhetnek. Zsuzsika úgy gondolta, hogy hozzá hasonló, politikailag „veszélyes” elemekkel osztozik a lakóterén. Csalódnia kellett, mindkét fehérszínű kegyetlen gyilkosságot követett el. Hosszú évek óta éltek már az állam kosztján, és úgy nézett ki, hogy egyhamar nem fognak piknikezni a majálison. Annyira szörnyűséges a történetük, hogy jó erkölcsű ember akár kétségbe is vonja hitelességét. Pedig az emberi bűn és kegyetlenség határtalan. Egyikük egy erdélyi nagyvárosban élt büntetésének elkövetése előtt. A másik cellatárs földrajzi hovatartozását bőrszíne alapján nem lett volna nehéz megállapítani.

A második világháború utolsó éveiben nagy volt az éhínség. Aki valamilyen úton-módon szert tudott tenni élelmiszer-főlőslegre, az számított valakinek. A neve nem maradt fenn a köztudatban, csak a tette Zsuzsika mama erdélyi rabtársának, aki sajátos módját válasz-

totta a haszonszerzésnek. Alvó férjét a szenes vasalóval agyonverte. A reinkarnáció a férfi esetében fasírt formáját öltve valósult meg. Arról, hogy miként derült ki a gyilkosság, Jakab gazda nem szerzett tudomást.

A másik tett elkövetőjének leleplezése viszont ismeretes volt. Az oltyán menyecske a háború kezdetén csapódott élettársához. Frigyre lépésükkor a férfi magával hozta öt éves kislányát is. A vasúti depóban dolgozott, ily módon megúsza a katonai szolgálatot. Kora hajnalban ment munkába, gyakran késő este lett, mire hazatért. A városban, ahol éltek, gyakori volt a légitámadás. A civil lakosság nem volt biztonságban. Az asszony javaslatára a férfi beleegyezett, hogy a kislánnyal a nő leutazzon a közeli faluban lakó nagyszülőkhöz. Ezután már csak a tragédia hírét hallotta gyermekéről.

Csakhamar jókora sor alakult ki a folyóparti sétányon, ahol a nő méretes tejeskannából porciózta a levest. Hirtelen felvisított valaki, kezéből kiejtette a bögrét. Ujjhegy úszott a járdán csordogáló lében.

Házasságból gyűlöletbe

Gedeont tanult fiatalemberként tartották számon a faluban. A családja jómódú volt. Mert bármennyire is lenullázta apját és nagyanyját a kommunizmus, a génjeikben nemzedékeken át őrzött szorgalmat nem tudták elvenni tőlük.

Miután engedni kezdett a kommunizmus vasmarka, és enyhült a kulákok iránti düh, lassan-lassan újra gyarapodni kezdtek anyagiilag. A viszonylagos kegygyakorlás nem feltétlenül a jó szándék jele volt a hatalom részéről, más volt a motiváció. Csakhamar ráeszméltek ugyanis arra, hogy a régi gazdák nélkül nem működik a téesz, hisz ők értettek a föld nyelvéen. A semmiből előrángatottak, akiket funkcióba helyeztek, csupán „hóhérfeladat” ellátására voltak alkalmasak. Dolgozni nemcsak

(folytatás a következő oldalon)

Munkavállalók (15.)

(folytatás az előző oldalról)

➤ nem szerettek, de nem is értették annak mi-kéntjét. Így Jakab ismét egyre inkább megbecsült ember lett a faluban. Az anyját elvitető párttitkár karrierje tisztavirág-életűnek bizonyult, elzüllött, koldusbotra jutott, bűneiért vezeklő szánom-bánom ember lett belőle.

Jakab valamit megtanult az élettől, ez pedig nem volt más, mint a fegyelem. Önfegyelem. És ezt elvárta családjától is. És engedelmes-ség. A hierarchia tisztelgésben tartása. Amíg anyja élt, ő vezette a gazdaságot, majd pedig Jakab. Foggal-körömmel, de kikövetelte magának a tekintélyt. Élete során már volt fent és lent, úgy vélte, ha nem működik a tekintélyelvűség, akkor könnyen le lehet csúszni, amit addig megszerzett, hamar elúszhat.

Görcsösen ragaszkodott elveihez, erre nevelte Gedeont is, aki szinte házasságuk kezdetétől fogva civakodott a feleségével, Annával. Nagy volt benne a viaskodás, a szerelem és a családi tradíció harca volt ez. Eleinte úgy tűnt, hogy Aphrodité győzedelmeskedik, de ahogyan az idő múlásával megkopott a testi-lelki vágy, egyre inkább a neveltetéséből fakadó erkölcsi vonal vált meghatározóvá. Nem, ez nem azt jelentette, hogy nem ragaszkodott a feleségéhez, csupán azt érezte veszélyeztetve, hogy ki viseli a kalapot.

Miután hazajött Angliából, folyamatossá váltak a veszekedések. Komoly és nyílt viták voltak ezek. Eleinte csendben, visszafogottan marták egymást, ügyeltek arra, hogy gyermekük ne vegye észre a köztük lévő feszültséget. Csak ők gondolták úgy, hogy sikerült, de a gyermeki lélek észlelt minden apró negatív rezonanciát. Igyekeztek menteni a még menthetőt. Egy hétre még nyaralni is elmentek. Az első nap pompásra sikeredett, jót bókásztak a közeli erdőben, sziklás részekre kapaszkodtak. Délután pedig strandolni mentek. Viháncoltak a vízben, és nagyokat nevettek. Úgy tűnt, mintha az elmúlt időszak sötét felhőit messzire fújta volna a szeretet. Pedig csalóka volt a pillanat, a szívek mélyén ott lapult sunyin meghúzódva a mindkettőjüket emésztő ellentét. Mire hazaindulásra került a sor, már túl voltak egy kiadós veszekedésen, Gedeon pedig esténként leitta magát.

Miután a kislányuk az egész napi csatagolástól kimerülten elaludt, kiültek a szállo-

da teraszára beszélgetni. Akaratlanul is előke-rült a régi téma: Anna álljon be a gazdaságba dolgozni. Együtt fejjék a teheneket, gondoz-zák, legeltessék a nyáját. Gedeon álma egy házi sajtüzem létesítése volt. Ehhez viszont kellett volna a feleség támogatása, az, hogy kivegye a részét a gazdálkodásból. „Nem és nem! Ezért jöttünk ide, még ezt a néhány na-pot sem bírod ki, hogy ne a szaros seggű te-heneidre gondoldj?” – pattant fel Anna. Ekkor csattant el az első pofon, Gedeon úgy érezte, jogosan. Hiába próbált érvelni, nyílt és őszin-te beszélgetést kezdeményezni, feleségéről le-pergett minden, ami arra irányult, hogy ne csupán az életük, hanem a munkájuk is kö-zös legyen. „Nem ezért tanítottak a szüleim – replikázott az asszony. – Miért nem vettél el egy repedtsarkút?” – toldotta meg. Gedeon felpattant, és kirohant az utcára.

A vendéglők még javában üzemeltek, kez-detnek felhajtott két deci vodkát, majd egy egész üveggel kért elvitelre. A sétányon kő-szált céltalanul. Csoportokba verődött fiatalok viháncoltak nagyokat nevetve. A szerelmesen andalgó párok láttán összefacsarodott a szí-ve, hogy ők miért nem lehetnek így. Csupán annyi kellene, hogy Anna engedelmeskedjen, ahogyan az egy feleséghez illik. Az meg sem fordult a fejében, hogy neki is változtatnia kel-lene álláspontján. Kompromisszumra képte-lennek bizonyult, merev elképzelése volt a há-zasságról, a férfi és a nő kapcsolatáról. Nem gonoszság volt ez a részéről, hanem nevelte-tésből adódó torzulás, amelyet nem tudott le-vetkőzni. Pedig szerette a feleségét.

Nagyot húzott a vodkából, majd letért a sétányról, a közeli erdő felé vette az irányt. Magányra vágyott, hogy összeszedje gon-dolatait. Talpa alatt száraz rőzse reccsené-se zavarta meg a csendet, két oldalról a he-gyek felerősítették a zajt. Odébb valamilyen kőszáló erdei vad szökkent ijedtében. Majd minden békéssé vált, sötétség vette birtokba a lombok alját.

Lekuporodott az egyik természetes fa tövében, hátát nekidöntötte a törzsnek, lábát előrenyúj-totta. Megitta a maradék vodkát is. A világ legelhagyatottabb emberének érezte magát. Innen már nincs kiút, felköti magát az egyik fára. Akkor mindenki megnyugodhat, Anna is élheti az életét, ahogyan neki tetszik. Biz-tosan kap magának egy városi ficsúrt. Ülté-

FERDÍTÉSEK

Étvágyat a szegre?!

A mi biharországi kétnyelvű közösségeinkhez hasonlóknak, mondhatni, gyermekkorban megtanulja mindenki a közös étkezésekkor mondandó „Poftă bună!” vagy „Poftă mare!” jóétvágy-kívánsági formát, habár az utóbbi, a nagy étvágy a mi nyelvünkben nem használatos.

A poftă tehát az evéshez kapcsolódó szó lesz az óvodás, kisiskolás gyerek tudatában, és csak később jönnek a nyelvi döbbenetek és értetlenségek, amikor jól érzékelhető udvarias gesztusok kíséretében azt hallja, hogy „Poftiți!” vagy „Poftește!”. Ha pedig véletlenül utazás előtt hallja, hogy „Poftiți în mașină/vagoane!”, akkor lesz min töprengenie út közben, hogy ha enni hívták a járműbe az embereket, akkor miért nem hozzák már nekik a finomságokat?!

Az a szerencse, ha megszokja a szüleitől érdeklődni, ha valamit nem ért, illetve ha meg is kapja rá a világos, érthető választ. Akkor indul meg a másik nyelvet elvető gondolatsor a kis kobakokban, ha a szülő nem tudja a választ, de nem azt mondja: „Nem tudom, majd utánajárok és elmagyarázom”, hanem a szülői tekintély csorbíthatatlansága mián ráförmed a csemetéjére, ne kérdezzessen hülyeségeket, majd az iskolában megtanítták a jelentést.

Közben még újabb félreérthetőségek is adódnak, amikor azt hallják, hogy „N-am poftă de nimic”, és valahogy kiderül, ez arra vonatkozik, hogy az illetőnek nincs kedve semmihez. Ekkor már lassan egyre inkább tudatosodik a gyermekben, hogy ez a szó románul több értelemben használatos, mint amilyen-

ben mi az étvágyat használjuk, de ha olyan közegbe kerül, amelyben a nagy többség az ország déli és keleti vidékeinek a magyarral semmiképpen sem kevert erdélyi tájszavait használja, olyasmit is hallhat, amin gyors segítség hiányában hosszú időn át eltöprenghet.

Ha teszem azt, egy bevásárlóközpontban egy vele egyidős gyerkőcnek ilyen-olyan játékhoz vagy édességhez támad kedve, a szülők viszont egyebet vásárolnának, és meguntván az egyre kitartóbb követelést, félreérthetetlen hangon mondják ki az ítéletet: „Pune-ți pofta-n cui!” Ez a furfangos mondás sok gondot fog okozni: lehet – kissé hibásan – úgy értelmezi, add át a kérésed valakinek, igazából viszont azt jelenti: akaszd szegre a vágyadat. A mi nyelvünkön ez úgy hangzana: mondj le végleg róla. Ennek viszont „tökéletes” ferdítése „Abdică de această poftă!” volna, amit nehezen értenének meg, esetleg még a „renunță” állna a legközelebb a szegre akasztás szófordulathoz. A „pofta-n cui” ugyanis ezt jelenti: akaszd fel, vagyis tedd el szem elől, a nem használatos tárgyak közé, hogy ne gondold rá.

Ha nagyobb korában találkozunk ezzel a valószínűleg nagyon plasztikus kifejezéssel, egy jóízű nevetéssel még túl is lép saját értetlenkedésén, de ha zsenge korban történik, akkor talán a helyes válasz megtanulása helyett azt fogadja meg, hogy ezt a nyelvet soha nem akarja majd megtanulni. Ezért olyan fontos családban és iskolában egyaránt a gyermeki érdeklődésre világos magyarázatot adni vagy megígérni a minél előbbi értelmes választ.

Molnár Judit

ben-fektében kihúzta a nadrágszíját, majd a kislányára gondolt. Belesajdult a szíve a fájdalomba. Összekuszálódottak a gondolatai, hol a düh, hol az önsajnálát kerekedett felül. Enyhe szellő bújócskázott a fák között, megnyúló árnyakat vélt közeledni, torzan hosszú karjakkal nyúltak felé. Tenyerükkel intettek, hogy menjen oda hozzájuk. Megpróbált felállni, de próbálkozása nem járt sikerrel. Visszahuppant

a fa tövébe, arcát végigsúrolták a száraz ágak. Nedves melegséget érzett az arcán. Majd eltűntek az árnyak, eltűnt minden. Madárcsicsergésre ébredt, a lombok között ficánkolt a reggeli napfény. Elkezdődött egy új nap, és ő életben volt. Ahogyan a remény is még egy ideig.

(Folytatjuk)

D. Mészáros Elek

TAMÁS-PÉTER RÉKA

„Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (4.)

Bródy János 75

Dalszövegek kutatásakor a felmerülő leg-
alapvetőbb kérdés a dalszöveg és a vers közöt-
ti határvonal kijelöléséhez kapcsolódik. Kö-
vetve a Bródy-dalokat, láthatjuk, hogy jelentős
számuk klasszikus irodalmi műfaji besorolást
enged meg, ami szerint szerepversnek, gon-
dolati versnek vagy közösségi lírai alkotásnak
nevezhető. Ugyanakkor az egyes témák keze-
lése is túlmutat a slágerszövegeken, létértel-
mező, gondolati jelleget kap például az identi-
tás kérdése, amit az egyén öndefinícióján, az
egyéni és közösségi, valamint az egyéni és ha-
talom viszonyán keresztül mutat fel.

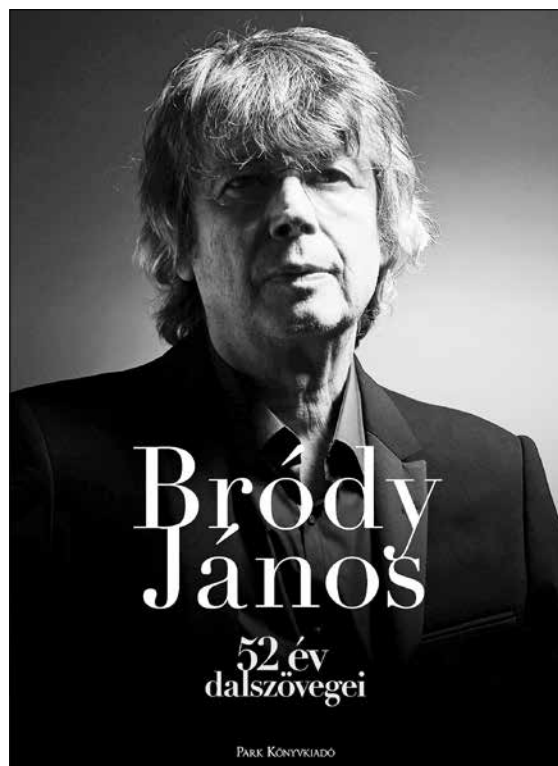
A nyelvi-poétikai megformálás saját értel-
mezési horizontot eredményez, így a hallga-
tóval szembeni elvárás is jelentősen változik.
Talán ebben a hallgatói attitűdváltozásban ra-
gadható meg leginkább a dalszövegek költé-

zet jellege: passzivitás helyett értelmezésre,
saját olvasat kialakítására kényszerül a sláger-
szövegek hagyományosan könnyű befogadha-
tóságával ellentétben.

Megszokott jelképekkel találkozhatunk itt
is, de továbbgondolva, átértelmezve. Például
a ragyogó csillag sápadó vagy hullócsillag for-
májában is megjelenik: „Nézem a tó vizét, /
hallom a halk zenét, / és látom az égbolt hulló
csillagát” (*Békét és reménységet*). „A csillag-
hullás el nem kedvetlenít” (*Volt már*); „Sápad-
nak, hej, a fényes csillagok az égen” (*Márci-
us 1848*).

Az álom is visszatérő motívum, jelen van
vágyként, célként, meg nem valósult esz-
ményként is: „Álmodban álmaid / valóra vál-
nak” (*Hát eladtuk végül a házunk*); „Az ál-
modó hajnalra vár” (*Ki tudja, mit hoz még
a múlt*); „Álmaimban megtalálom az elveszett
időt” (*Álmodom*). Az ébredés, a valósággal
való szembesülés lehet ijesztő és kijózanító is:
„Rémülten ébrednek az álmodók” (*Ne várd a
májust*); „Ki mondja meg, hogy az ébredés, /

Bródy János 52 év
dalszövegei című
könyve 2017-ben
jelent meg a Park
Kiadónál

ha kijózanít egy új nap hajnalán, mennyit ér” (*Éjféle nap*).

A virág is több jelentésben bukkan fel a szövegekben. Jelentheti az értéket, eszményt, amiért az ember küzd, ilyenformán a nyíló virág reményt, a hervadó virág reményvesztettséget, az illúziókkal való leszámolást jelent: „Szívem mélyén elhervadt már minden virág” (*Az ismeretlen ismerős*); „Talán majd lesz egy szebb világ, / Hol minden ember ünnepelhet, / S nekünk is nyílik majd virág” (*A szebb jövő*). A virág lányként is konkretizálódik, a kibontakozó nőiség, a tisztaság jelképeként: „Megváltozna minden, hogyha hallgatnál reám. / Kire vársz még? Ó, mondd, kis virág” (*Kis virág*).

A sárga rózsza motívuma kiemelkedő jelképként a szerző „önazonosítójává” vált. Jelen van elszáradt, sápadt homlokon hervadó, nem nyíló, a nemzet sírját elborító alakváltozatokban, létrehozva egy asszociációs sort. Az első előfordulás a *Sárga rózsza* című dalban a múlthoz való ragaszkodás kontextusában körvonalazza mindazt, amiben a versbeszélő hitt és hinni szeretne. Az elszáradt virág értelem szerűen elmúlásra, veszteségre utal már a felütésben: „Nem él már, nem is szép, halott rég”. A következőkben feltett kérdés összefüggésbe hozza a jelképet olyan múltbeli értékekkel, amelyek pusztulásával az ember nem akar, nem tud szembenézni. A „szép emlék sárga virága” más helyeken homlokon hervadóvá válik. Az emberi életcélok, eszmények, ideálok egyéni és közösségi szinten különböző

konkretizált változataival találkozunk. A *Földvár felé félúton* levő lány homlokán az egyéni életút során elvesztett álmokat, illúziókat, a királylány homlokán a szabadságba vetett hitet jelképezi. A *Miért hagytuk, hogy így legyen* című szövegben a hatalom által képviselt eszme jelképévé válik. A „nemzet sírját elborító sárga rózsák” erős intenzitású víziójában a nemzeti léthelyzet negatív perspektívájára, a nemzethalálra való utalással azokat az értékeket jelenti, amelyekkel a nemzet rendelkezett (*Te itt leszel majd mellettem*). A „zöld-sárga rózsza” az igazságnak mint eszménynek az álcazott alakja: „Zöld-sárga rózsza / nincs igazság meztelen / Álruháját ismerem / megismerem” (*Zöld-sárga rózsza*).

A jelentésteremtés-jelentéstágítás jellegzetes módjára, az intertextualitásra, azaz gondolat-átültetésre, illetve vendégszövegek beiktatására is találunk példákat a Bródy-dalszövegekben. A transzponált gondolat legjellegzetesebb példája a *Ha én rózsza volnék* című dal, amelynek alapja a „Nem szoktam, nem szoktam kalitkában háltni” kezdetű népdal. Az öt szakasz öt fogalom köré szerveződő feltételes időhatározói alárendelést tartalmaz: rózsza, kapu, ablak, utca, zászló. A költői hitvallásként értelmezhető szövegben a lírai én tárgyi szimbólumokon keresztül fejezi ki az értéktérítés, a szabadság és béke utáni vágyát. A rózsza négyszeri nyílása a teljes évet átöleli, így összességében mindannak létrehozását jelenti, ami értéket, szépet képvisel az emberi létben. A nyitott kapu a többi ember iránt tanúsított nyitott magatartást, az elfogadást, az egész világot megmutatni képes ablak pedig az értékátadást, az őszinte megnyilatkozást jelenti. A tiszta, fényben megfürdő utca a lelki tisztaságot, a békevágyat, a föld beomlása a háborúval szembeni tiltakozást fejezi ki. A szövegben érzékelhető hangulati fokozás a zárlatban csúcsonyul ki, a zászló a szabadságot, az önazonosságot jelenti. A kifeszítettség állapotának látszólagos korlátai a saját eszmékhez való ragaszkodást teszik lehetővé, így az egyén nem válik eszközévé hatalmi játszmáknak. Ez a gondolat rimel a népdalbeli nyílt állásfoglalásra: „Inkább leszek betyár az alföldi pusztán, / Mégsem leszek szolga a császár udvarán”.

Főként a legújabb dalok esetében találkozunk korábbi szövegek beépített soraival is, ezek révén párbeszéd jön létre az egyes szö-

(folytatás a következő oldalon)

„Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (4.)

(folytatás az előző oldalról)

vegek között. Ezek a sorok vagy szószerkezetek előhívják a korábbi dalt, amelyben kibontakozik a motívum jelentése. Természetesen önállóan is értelmezhetők az új szövegek, a vendégszöveg elmélyíti a jelentést. Például: „Miénk volt a legszebb lázadás” (*És mennyi szerelem – A legszebb lázadás*). Az elvágódás, a kilátástalan léthelyzet miatt a túloldalra való átmenekülés a hídon való átkelés jelképeként jelenik meg: „elindulsz te is a hídon át” (*Ki tudja, mit hoz még a múlt*), akárcsak a korábbi, *Vándor Éva* című dalban.

A vendégszövegek szerepe lehet a kollektív emlékezet beépített elemei által az adott kánoni szöveg alapgondolatának beépítése. Például a *Magyarok közt európai* több motívumot, verssort is beépít: József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című költeményének alapgondolatát veszi át, továbbá Petőfi Sándor *A XIX. század költői* című versének ars poeticájából idéz, amikor a jelenbeli életérzését fogalmazza meg: „És a szellem napvilága / nem süt a nép ablakába”, illetve az *Elindultam szép hazámból* című népdalgűjtés sorait is felfedezhetjük benne: „És hányan mentek szép hazámból, / híres kis Magyarországról. / Szemükből a könny kicsordult”. Weöres Sándor *Majomország* című versének mintájára született a *Birkaország* című dalszöveg. Vörösmarty Mihály *Szózatának* sorai szintén a gondolati párhuzam révén jelennek meg a *Szabadnak születél* című dalszövegben, valamint az előrevetített nemzethalál, a sárga rózsákkal elborított nemzet sírja a *Te itt leszel majd mellettem* dalszövegben. Babits Mihály *Jónás könyvéből* vett gondolat a „vétkesek közt cinkos, aki néma”: a költői állásfoglalást, a szókimondás szükségszerűségét fogalmazza meg az *Akit a hazája nem szeretett* című dalban.

A prófétai, váteszi szerep felvállalása, a zsarnoksággal való nyílt szembeszegülés kirekesztettséget eredményez. A társadalom nem tud felnőni a próféta tisztánlátásához.

A *Ki tudja, mit hoz még a múlt* az idősi-kok felcserélésével azt az értelmezési lehetőséget kínálja, hogy egy közösség számára az ismeretlen jövőnél nagyobb bizonytalanságot jelent a múltba rejtett titok, aminek következményeként adott a jelenlegi élethelyzet.

A nyelvi-poétikai megformáltság egyik, korábban már említett jellemzője a művészi eszközök használata, például a megszemélyesítés: „Mikor a dalból szökni készül a lélek”; „Mikor a főnév is rosszul áll az ígéhez” (*Mosolyod vigasztal*); a jelképeség: „Gyökér, lomb és száraz ág, / Háromféle valóság. / Ki hárból csak egyet lát. / Nem látja a fát magát”, azaz az emberi identitást nem lehet múlt, jelen, jövő viszonylata nélkül értelmezni (*Vásárhely*); a paradoxon: „magaddal bújócskát játszol”, „a tükörben idegen az arcod” (*Magány*). A nyelvi regiszterváltás, a szleng használata az ellenállás kifejezőeszköze, ugyanis a kíméletlen zsarnokságra csak ilyen módon lehet válaszolni: „Haggyá’ má’ békibe”.

A nyelvi játék is eredményezhet többletjelentést. A *Birkaországban* megjelenő „birka burka” alliteráció mellett a legelőre szó több jelentésével fejezi ki az érvényesülés esélyét: „csak az juthat legelőre”. A *zeti zászló* című dal egészében egy szójátékon alapul, a „zeti” a nemzetiből alakul. A kék szín önmagában is a tisztaságot jelképezi, itt konkrétan meg is jelenik a tiszta jelző a kék, illetve a szív mellett, összekapcsolva ezeket a fogalmakat. A szemmel nem látható magasság arra utal, hogy a „zeti” olyan értéket képvisel, ami felülír minden mást. A következő szerkezeti egységben erre magyarázatot ad: „A békességet hirdeti / bárki, aki lengeti”. A békesség, a békességre törekvés a humánusot védő legadekvátabb magatartásforma, mely nem a látványos hősiességet sugallja, nem a nemzeti sajátosságok prioritását, hanem az egyetemes összefüggések rendjében azt, ami leginkább emberi. Az ember nemzeti hovatartozását felülírja az emberlét rendeltetésének és feladatának megértése. A „zetiség” az emberiség közös alaptudására vezethető vissza, ezáltal emberi értékeket összegző fogalmi szimbólummá válik.

(Folytatjuk)

NÉVJEGY

TAMÁS-PÉTER RÉKA (1977, Dicsőszentmárton, Maros megye) tanító, magyartanár. 1996–2001 között a marosvásárhelyi Europa Gimnáziumban tanítóként tevékenykedett, majd 2005-től a váradi Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium magyartanára. 2008–2012 között a tanítás mellett gyermekszínjátzással is foglalkozott, jelenleg az iskola könyvtárát működteti.

Zene, zene, zene

Beszélgetés Trendler Mária csellistával
és Trendler József dobossal

A zene talán a legsokrétűbb, legátfogóbb művészeti ág. Egyes vélemények szerint az emberi génállomány magában hordozza a zeneértési hajlamot, csak a legtöbb esetben ezt a gyermekkorunkban más irányú érdeklődések elnyomják ahelyett, hogy elkezdődne az ápolása, fejlesztése, egészen a kiteljesedésig. Erről az állításról is kértük a véleményét az egész életét hivatásos zenészként élő, immár nyugalomba vonult Trendler házaspárnak.

– Szerintem valóban mindenkiben benne van a zene iránti fogékonyság – mondja Trendler Mária. – A szülőknél kellene tudatosítani, hogy próbálják meg kibontakoztatni a gyermeküknek ezt az alapfokú érdeklődését. A legtöbb esetben viszont a szülő egyszerűen „elmege” e mellett a feladata mellett, mivel annak idején benne sem fejlesztették a zene iránti esetleges hajlamot. Nekem szerencsém volt, hogy édesapám elleste az orgonálás titkait, nagyon szerette a zenét, de énekhangja nem volt. Édesanyám viszont fuvalázott, úgy-

Családi fellépés

hogy mondhatnám, előttem simán nyílt az út a hivatásos zenészség felé. Józsiéknál kissé komplikáltabban alakult a helyzet.

– Igen – kapcsolódik be a beszélgetésbe Trendler József –, az én szüleim nem tudtak zenélni, de nagyon szerették a rádióban hallgatni a muzsikát. És különös szerencsém volt az általános iskolai zenetanárral – Aradon jártam iskolába –, aki bérletet váltatott velünk, és együtt mentünk a hangversenyekre.

– Emlékeznek esetleg arra a néhai pillanatra, amikor megfogalmazódott önökben, hogy a zenéért, illetve a zenéből akarnak majd élni?

T. J.: – Az én esetemben édesapám „demokratikus” két pofonja döntött, amit az után kaptam, hogy a számomra vásárolt harmonikát csak nézegettem, de valahogy nem éreztem készséget a kezdéshez. Egy barátja azt tanácsolta, hogy hátha a doboláshoz inkább fülne a fogam. Igaza lett, így tizennégy éves koromtól már tudtam, hogy a dob lesz az életem. És természetesen nem kellett semmiféle harcokat vívnom a szüleimmel, hisz épp tőlük indult az én pályaválasztásom.

T. M.: – A mi esetünkben sem volt szükség családi belharcra, világos volt, hogy a kisöcsém is, én is zenészek leszünk. Az öcsémnél egyértelmű volt a hegedű, ő akarta így, és senki sem ellenezte. Én legszívesebben zongoráztam volna, de édesanyám elmagyarázta, hogy egy zenekarban legfőljebb egy zongoristára van szükség, tehát a megélhetés gondot fog majd okozni. Nálam a hegedű szóba sem jöhetett, mivel sokkal többet kell állva játszania a hegedűsnek, illetve a brácsásnak, az én lábam viszont nem bírta a hosszas állást. Fúvós hangszer szintén alkati gyengeség miatt esett ki a választási lehetőségek közül, így „jutott” nekem a cselló, amit negyedik osztálytól lehet komolyan elkezdni, és én akkortól el is kezdtem. Eleinte

(folytatás a következő oldalon)

Fotók: magánarchívum

Zene, zene, zene

(folytatás az előző oldalról)

➤ nem mondhatnám, hogy a kedvenc hangszerem volt, de mégis szerettem. Röviden talán úgy jellemezhetném a hangszerem és magam közti viszonyt, hogy nem éreztem munkának, ami esetleg megterhelt volna. És érdekes módon már az induláskor éreztem a család részéről egy olyasfajta hozzáállást, hogy egészen más, sokkal csiszoltabb és összetettebb egyéniség lesz az, aki valamilyen művészeti ágat tanul, jelesül zenét.

– Tanulmányaik során érték-e önöket csalódások, esetleg bánták, miért ezt az életutat választották?

T. J.: – Nem, ellenkezőleg. Ahogy mondtam, én Aradról származom, és az volt a természetes, hogy az ottani művészeti népiskolába iratkoztam, és jártam is szorgalmasan az elméleti iskola mellett. A felső tagozathoz érkezve viszont, ismét édesapám egy ismerőse tanácsára, beiratkoztam a temesvári művészeti líceumba. Talán ekkor dőlt el végérvényesen az én zenészi pályám. Ezután következett a jászvásári zeneművészeti egyetem, ahol a magas fokú szakképzés mellett megtaláltam életem párját is, Máriát.

– Ha voltak olyan érdekes, az olvasóközség számára tanulságos élményeik a hivatásos zenei munkájuk során, amit szívesen felelevenítenek és megosztanak az olvasókkal, kérem, tegyék meg!

T. M.: – Inkább azt szeretném hangsúlyozni, amit a legfontosabbnak tartok a szülői vi-

Mónika lányuk első próbálkozása

selkedés kapcsán: a gyerekeknek az esélyt kell megadni, hogy kibontakoztathassa lappangó tehetségét, de sem pró, sem kontra nem kell semmit erőltetni. Egy ismerősöm például elpanaszolta, hogy ők hiába akarják zongorázni tanítani a gyereket, mert az folyton csak dobol. Elmagyaráztam, hogy nyugodtan hagyják dobolni, legfőljebb nem lesz zongoraművész, de ahogy Józsi szokta mondogatni: a zene lehet akár mellékfoglalkozás is.

– Köszájón forog egy olyan „városi legenda”, miszerint minden hivatásnál és mesterségnél inkább a zenész szülők ragaszkodnak legjobban ahhoz, hogy gyermekeik is a zene terén teljesítsék ki tehetségüket. Erről mi a véleményük?

T. M.: – Tulajdonképpen erről beszéltünk eddig is: semmit sem erőltetni, de az esélyt meg kell kapnia a gyermeknek a szíve szerinti választáshoz.

– Nyugdíjasként hogy érzik: érdemes volt a zene bűvös hívására felelni, vagy netán jobb lett volna más hivatást választani, és a zene megmaradt volna kikapcsolódási, művészeti élményt adó kataritikus szenvedélynek?

T. J.: – Nem tudnék más pályát elképzelni, nem hinném, hogy teljesnek érezhetném az életemet, ha például kimaradt volna belőle a Metropol-élmény. Ráduly Béla, a csapat eredeti dobosa 1994 decemberében halt meg, engem pedig '95 júniusában kerestek meg a fiúk, és kérték, hogy egy emléklemez felvételének erejéig vegyem át a Béla szerepét. Hogy

Hiányzik az együtt muzsikálás a filharmonikusokkal

azóta pontosan hány élő fellépésünk volt és lemezünk jelent meg, nem is tudnám hirtelen megmondani. Tény, hogy nagyon jól összebarátkoztunk, befogadtak, tiszteletbeli Metropolitagként kezelték, sorra jöttek a jubileumi fellépéseink, egyre több volt a koncert, sőt bekerültünk a budapesti Rockmúzeumba is. Az idő telt, a zenekar tagjainak a sorsa különbözőképpen alakult, mostanában ritkábban állunk ismét össze. Tavalyelőtt például felléptünk Tuszványoson és kétszer a Rockmúzeumban, aztán beütött a vírus.

Egyik turnéjuk alkalmával találkoztak II. János Pál pápával

– Az említett fellépéseik során mit tapasztalt, mennyire ismerik a Nagyváradhoz ikonikusan kötődő Metropolt?

T. J.: – Inkább az innen elszármazottak, de meglepően sok fiatal is ismeri. Valószínűleg a szüleiktől hallhattak az együttesről. Ezek mind szép emlékek, ahogy Mária sem fogja soha elfelejteni, amikor Rod Stewarttal koncertezett Európában, egy impresszáriónak köszönhetően.

T. M.: – Igen, nagyszerű volt, csak épp Angliába nem vittek minket, a kontinensen vártuk be a csapatot. Az utolsó fellépésünk Bukarestben volt, ott Joe Cocker is fellépett, előtte pedig Tina Turner szerepelt velünk együtt. De az is felejthetetlen élmény volt, amikor 2008-ban mindkét lányunkkal együtt turnéztunk.

– Örülök, hogy szóba kerültek a szintén zenész leányaik, ha jól tudom, az egyik Amerikában él, a másik a váradi filharmónia tagja. Ezek szerint a szülők példája hatott, vonzotta őket a pályára, vagy régebben felmerült, hogy más irányba indultak volna? S ha majd a saját gyerekük is zenész akar lenni, mit fognak szólni?

T. M.: – Beszéltünk erről a lányokkal, ők is ugyanazt vallják, mint mi: ha zenélni akar majd az unokánk, megkapja az esélyt rá, de ha nem, erőltetésről szó sem lesz.

– Végül az érdekelne még, hogy nem hiányoznak-e az aktív élet mindennapjai?

T. J.: – Vannak harminc éve halogatott, elvégzendő dolgaim, van egy virtuális csapatom, egy country-csoport bráilai, bukaresti, brassói tagokkal, az énekesnőnk galaci, én vagyok a dobos, nekem küldik a felvett szólamokat, amiket én keverek, majd pedig felteszem a YouTube-ra. Egy klezmer zenekarral is dolgozom, tanítottam a művészeti népiskolában is, egyszerűen nagyon le tudom kötni magam.

T. M.: – Bármennyire is elfoglalom magam a konyha körül, esténként beszélgetek a kis unokámmal, mégis hiányoznak a zenekari munka napjai, mert nagyon szerettem csinálni. Nem bánám, ha most, a korlátozások enyhülése nyomán legalább a vonósnégyessel találkozoznánk, s ha közönség esetleg nem is jönne nagy számban, játszhatnánk a magunk gyönyörűségére.

Molnár Judit

Szatmár város szabómestereinek céhszabályzata, 1525

Ismét érdekes középkori iratokra bukkant a Kaposvári Egyetem nyugalmazott főiskolai tanára és a Szent István Egyetem Kaposvári Campusának adjunktusa. Kettejük levéltári kutakodásának eredményeit már nem először adták át közlésre szerkesztőségünknek. Korábban a *Biharországban* jelent meg a Bihar vármegye 1560. évi adózáiról sokat eláruló töredékről szóló írásuk, illetve a Bél falubeli Mátyus Kata XVII. század elején kelt végrendeletének elemzése. Ezúttal egy céhszabályzatot ismertetnek.

Ismertetésünket egy rövid kis történettel kezdjük, amely az itt tárgyalandó okirat¹ bevezetőjének a lényegét emeli ki. A benne található személyneveket szándékosan közöljük, részben azért, hogy azokat megőrökötsük az utókornak, részben pedig azért, hogy a későbbiekben hivatkozhassunk rájuk. Az átiratban fennmaradt dokumentum archaikus nyelvezettől eltekintünk, csak indokolt esetekben idézünk belőle.

1640. szeptember 1-én, Szent Egyed napján a szabó céh főcéhmesterei, Tibor Szabó István és Szabó Máté fölkeresték mestertársaik nevében a város főbíróját, Horváth Szabó Pétert, a tizenkét esküdtet, illetve az egész „zattmári” tanácsot, hogy régi privilégiumukat, amelyet „városunk elei... attanak volt... s azzal éltenek ez ideig”, részben erősítsék meg, részben változtassanak egyes pontokban rajta. Minderre két indokot hoztak föl: egyrészt a városban megszorodtak a mesterek, másrészt a mindennapi életükhöz szükséges dolgokat szeretnének hozzáíratni. A város testülete a „becsületes atyáinkfiai” kérésére a régi

privilégiumot minden részében és cikkelyében helybenhagyta, megújította, és pecsétjével megerősítette. A záradékban a „Költ Zathmárt” után a pontos keltezés latin nyelven szerepel. Sajnos az nem derül ki a későbbiekben, hogy melyek voltak a szöveg eredeti, több mint százéves részei, s melyek azok, amelyek újként kerültek be a szabályzatba.

Ezután következik az 1525. május 8-án, „Szent Stanislo napján” lejegyzett céhlevél teljes leírása 32 pontban, azaz artikulusban, vagyis törvénycikkben. Mielőtt ezt ismertetnénk olvasóinkkal, szólnunk kell magáról a városról, a szabómesterségről, illetve a magyarországi céhek megalakulásának történetéről.

Szatmár – ahogy ők írják, Zathmár – nem egyenlő a mai Szatmárnémeti² várossal. Az előtagban olvasható városnév a korábbi; 1150 körül Zothmár alakban jegyezték le, amely személynévből keletkezett, mégpedig valószínűleg a vármegye első ispánjának a nevéből. Németivel valamivel később találkozunk, 1270–72/1308-ban (ez utóbbi évszám az eredeti átírása) Nymtly alakban. Érdekes, hogy a két különálló város neve 1341-ben kötőjellel Zothmar – nempti formában is megőrződött, bár ekkor még két településről beszélhetünk, melyeket a Szamos később kiszáradt ága választott el egymástól. A két város csak 1715-ben egyesült Szatmárnémeti néven, akkor azonban a jelentőségénél és nagyságánál fogva azonnal szabad királyi város rangot kapott. A leírtakból kitűnik, hogy az 1525-ből fennmaradt céhlevél még csak Szatmár város mesterembereire vonatkozott.

A szabó, ha nem is az ősi – mint például a kovács –, de a régi mesterségek közé tartozik. (A szótárainkból, lexikonjainkból összefoglaló leírást közlünk róla, ezért itt nem hivatkozunk a lelőhelyekre.) A szabó hagyományos kisipari foglalkozás; olyan mesterem-

ber, aki szőtt kelmékből különféle ruhaneműket, főként felsőruhát (kabát, nadrág, blúz stb. és egyéb termékek) szab és varr, készít vagy javít. Ha szabványméretekre tömegárut készít, akkor vásári vagy vásárműves szabó a neve – erre olvashatunk példát a későbbiekben, amikor a vásárokról lesz szó. A szabók később szakosodtak, voltak, akik csak férfi, mások csak női ruhákat varrtak. A XIX. század végéig e mesterséghez tartozott a szűrszabó is, jelen szabályzatban még mindkét ág szerepel. A szűrszabó a posztó, mégpedig durva, kallott, azaz tömörített gyapjúból készített felsőruháknak (szűr, zeke, czondra³) szabását, varrását, később díszítését is végző mesterember. A szűr a suba mellett a magyar népviselet legsajátosabb ruhadarabja volt: ez ujjas, de rendszerint vállra vetve viselt, bő, kabátféle, köpönyegszerű férfi felsőruha. Egyik fajtája, a cifraszűr a néprajzos szakemberek szerint a legszebb és legmagyarosabb ruhadarab. Ez utóbbi jelző egyben arra is utal, hogy viselete az országunk határain nem terjedt túl.⁴

A szabó, a szűrszabó és a szűr szavunk korai megjelenését bizonyítja az is, hogy ezt a foglalkozásnevet, illetve termékét korán használták családnévként. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy rögzült, végleges családnévvel lenne dolgunk, jelölhették csupán az illető foglalkozását, amellyel azonosították a sok azonos keresztnévű egyént. Így lehetett ez a szatmári mestereink esetében is. Azért írtuk le pontosan a nevüket, hogy kitűnjék az, hogy a legtöbb szabónak egyúttal Szabó volt a családnéve. Azonban feltételezhető, hogy nem ez volt a valódi vezetékneve (ha egyáltalán volt), csupán megkülönböztető névről beszélhetünk. A legkorábbi írásos emlékekből sorolunk föl néhányat:⁵ 1271: Paulus filius Zobov; 1349: Zabou; 1512: Emerco Zewr; 1552: Ambrosius Zewrzabo; 1570: Nicolaus Zywrzabo.

A szabók Európában már a XII. századtól céheket alakítottak. Magyarországon Nagy Lajos király 1376-ban szabályozta és tette kötelezővé a céhszabályzatot, s a szabók az elsők között tömörültek céhekbe, elsősorban Budán, majd a szabad királyi és a nagyobb városainkban. Szatmár szabóinak céhe tehát a korán megalakultak közé sorolható, főként, ha azt vesszük figyelembe, hogy az 1525. évi céhlevél időben nem a legkorábbi okirat, csupán az 1640-ben átirat és az utókorra fennmaradt szabályzat. Minderről egy bekezdéssel később részletesen fogunk szólni olvasóinknak.

A következőkben általában írunk magukról a céhekről, a megalakulásukról, a szerepükről és a tevékenységükről.

A magyar nyelvbe átvett céh jövevényszavunk bajor-osztrák (német) eredetű. Magának a céh fogalmának a meghatározása szinte minden lexikonban, szótárban ugyanaz, csupán néhány szó, amelyben a magyarázat eltér, pontosít vagy kiegészít. Mindezekből alkotunk egy teljesebb értelmezésű, egymondatos megfogalmazást: a céh a feudalizmusban rendszerint az egy településen lakó és ugyanazon vagy hasonló mesterséget űző kézműves iparosok (vagy kereskedők) gazdasági érdekvédelmi tömörülése, társulása, szervezete. Ebből a meghatározásból két elemet kell kiemelnünk. Az egyik a feudalizmus. Ugyanis Magyarországon az első céhek a XIV. században alakultak meg, évszázadokig működtek, csak 1872-ben számolták föl őket, amikor a helyükbe az úgynevezett ipartestületek léptek. A másik a hasonló mesterség. Általában ugyanabba a céhbe tartoztak például a kovácsokon kívül több helyütt a lakatjártók, fegyverkovácsok, a kardot élesítő csiszárok, sőt néha még az ötvösök is. Mindez attól függött, hogy a céh mekkora településen működött és hány tagból állt. Szatmárban nem volt szükség ilyen vegyes céhre, hisz, mint olvashattuk, a településen sok szabó dolgozott, ezért is kérték artikulusuk megújítását 1640-ben.

A kiváltságlevél alapja egy 1525-ben készült dokumentum volt. Ennek bevezetőjéből derül ki, hogy már volt korábban is egy szabályzatuk. Tehát tulajdonképpen nem egy privilégiumról van szó, hanem valójában háromról: egy 1525 előttről, egy 1525-ösről, valamint az 1640-ben átirtról.

Érdekes módon az 1525-ben kelt okirat szinte szóról szóra úgy kezdődik, mint a 115 évvel később íródott másolat. Ennek a bevezetéséből is átvesszük a lényeges elemeket és az ott szereplő személyek nevét. Érdemes ebből a fejezetből többmondatnyi töredéket pontosan idézni, hogy érzékeltessük a XVI. századi írott, részben hivatalos nyelvet.

1525-ben Simon Kovács volt a szatmári főbíró, mellette dolgozott a hivatalban a 12 városi esküdt és a tanács. Őket kereste föl az akkori két főcéhmester, Szabó Bertalan és Szabó Albert. A szabómesterek küldöttségében volt még Boros Demeter, Szabó Tamás, Szabó Bálint és Szabó György a céhük nevé-

(folytatás a következő oldalon)

Szatmár város szabómestereinek...

(folytatás az előző oldalról)

ben, hogy a régi privilégiumukat, amelyet a korábbi szatmári bíróktól kaptak, másolják le újra, és újítsák meg azt. Ez valamikor „hártýára íratott... de az téntának hitvánsága és az tartásnak gondviseletlensége miatt elkopván és el is szakadozván volt”. Megengedtük (írja a főbíró), „hogya az ő régi és őh privilégiomok ígéről ígére le irattassék és uj írásnak formájában vétetessék”.

E bevezető után következik a 32 cikkelyből álló szabályzat. Egyes pontjai nincsenek logikailag sorrendbe szedve, ezért a következőkben egy-egy téma köré csoportosítva ismer-tetjük tömören őket.

A céh élén a két főcéhmester állt (volt város és céh, ahol csak egy személy volt). Őket minden évben vízkereszt napján, azaz január 6-án választották a mesterek közül „egyenlő akaratból”. A tisztséget szinte kötelező volt elvállalni, annak elutasítása pénzbüntetéssel járt. (A továbbiakban csak egyes számot használtunk a két főcéhmesterre.) Választáskor a város főbírájának a régi szokás szerint 60 pénzt érő ajándékot kellett adniuk. A céhmesternek sok feladata volt. Ő felügyelte a szabályok betartását, igazgatta a céhét, hetente összehívta gyűlésre a tagokat, sőt a saját céhén belül bizonyos bírói, ítélkezési jogai is voltak: büntethetett, bizonyos vétségekért kizárhatott valakit, elkobozhatott árut és terméket, felügyelte a vásárokat. Őnála volt a céhláda, amelyben őrizték a szabályzatot, a befolyt pénzt, a hivatalos iratokat, általában a céhtagok névsorát, határozatokat, jegyzőkönyveket stb. Külön ki kell térnünk magára a pénzre, ugyanis minden egyes vétségért mindig meghatározott összegű pénzbüntetés járt. Például büntetendő volt a szabó akkor is, ha a céhmesterre „szidalmas avagy feddődő szavakat szóllana”. Ezt többnyire girában,⁶ néha forintban határozta meg a szabályzat. (A gira jelen esetben ezüstpénzt jelentett.) A bírság egyharmada mindig a főbíró, kétharmada pedig a céhet illette meg. Összegezve: rangja volt a mesterek között, nagy felelősséggel tartozott a céhe tagjainak, de ha kellett, szakmailag és emberileg meg is védte őket. Csak az ő beleegyezésével vehetett föl tanulót bármelyik céhtag. Ezzel a lépéssel kezdődtek a majdan leendő szabók tanulmányai a mesterré válás érdekében.

A továbbiakban először a tanulóéveket és az inasokra vonatkozó pontokat mutatjuk be.

Mint minden városban, így Szatmáron is három év volt az inasidő, amely az elszegődítés mozzanatával kezdődött. Kétféle inast különböztettek meg ebben a városban. Az egyik a „béres” inas volt, ő a mesterénél lakott és étkezett. A másik a „pénzes” inas, aki kinn lakott a városban (feltehetően a szüleinél), és a mesternek 16 arany forint tandíjat fizetett. Előfordult, hogy egy inas valamilyen okból az évei letöltése előtt hagyta el a gazdáját. Erre külön szabály volt: tizenöt nappal, illetve sátoros ünnep (vásár) előtt egy hónappal be kellett azt jelentenie, hogy a gazdája kárt ne valljon. Eddigi taníttatásáért pedig egy tál ételt és két pint bort köteles adni. Ha ezután kimegy falura kolontárkodni (kontárkodni) vagy nemes emberek udvarában vállal munkát, és utána vissza szeretne térni, akkor egy forintot kell a céh ládjába leadnia, és a mesterség tanulását újra kell kezdenie. A három inasév letelével az inas vizsgát tett két mester előtt. Sajnos azt nem említi a szabályzat, hogy milyen „remeket”, vizsgadarabot kellett készítenie, és hogyan ünnepelték meg a sikeres fölszabadulását. Mindezek után még egy évet maradhatott a volt mesterénél mint legény, azaz segéd, de ekkor már fizetséget is kapott, 10 forintot évente vagy 20 pénzt hetente.

A szűrszabó legény mestertől kapott ruházata esztendőnként a következő volt: 1 szűr, 1 morvai nadrág, 1 süveg, 1 bokor (pár) új saru, 1 fejállás (?), 1 cipelles (cipő), 2 vászoning és 2 vászon lábravaló (alsónadrág). Engedményt is kapott a segéd: csapóktól vagy kívülállóktól a saját pénzén vehetett négy vég posztót, azt elkészíthette és eladhatta. Ugyanilyen ruházatban és kedvezményben részesült a szabólegény és a vásári műves.

Mielőtt a mesterek jogait és kötelességeit bemutatnánk, megemlítyük: a város szabói olyan köztisztviselőként álltak, hogy gyakran választották őket városi tisztségre. Mivel a polgári „székek” csüörtörtökön üléseztek, a céh gyűléseinek napját szerdára kellett áthelyezni, hogy mindkettőn részt tudjanak venni. Ha ezek közül az illető valamelyiken nem jelent meg, akkor komoly pénzbüntetésre ítélték (24 és 48 pénz).

Ha egy mester (akár a városban tanult, akár máshonnan költözött Szatmárra) szere-

tett volna belépni a szabócéhbe, akkor 14 forinttal válthatta meg a mesterségét, a város főbírájának 50 pénz értékű ajándékot, a főcéhmestereknek pedig „egy-egy bokor szemes kesztyűt” kellett adnia. Miután bekerült a céh tagjai közé, ugyanazok a szabályok, védelem és kedvezmények illették meg, mint a többi tagtársát. Évente vízkeresztkor és úrnapiján 10-10 pénzt tettek a céh ládjába, ezzel hosszabbították meg a tagságukat.

Mint említettük, a főcéhmester törvénykezési joggal fölruházott személy volt. A legszigorúbb büntetés, amit hozhatott (természetesen a városi főbíró, az esküdtek és a tanács beleegyezésével), a következő volt: ha egy szabómester valakire „fegyvert vonna”, akkor a „fél keze váltságával fizet”, ha pedig sebet ejt, vért ont, akkor fővesztésre ítéltethette. Úgy véljük, hogy ilyen elrettentő eset nem történt Szatmáron, hisz akkor ennek írásos nyoma maradt volna a céh történetében.

Mindezek után nézzük át, hogy milyen védeltséget, lehetőséget és mesterségbeli szabadságot, ugyanakkor tiltást (is) kapott egy szabó azért, mert tagja volt a város által elismert céhnek, amely őrködött a település, a lakói és mesterei becsülete fölött. Először a szakmai artikulusokat, szabályokat foglaljuk össze.

Bármelyik mester vásárolhat feldolgozásra szőtt kelmét, posztót Szatmáron és más városban is. A fölösleget egymás között végben eladhatják. Viszont nem vehet árut más céhtől, főként nem kolontártól. Városon kívül minden polgár vásárolhat és behozhat a saját szükségletére terméket, azonban azt sem házaknál, sem a város piacán, sem sokadalomban (vásárban) nem értékesítheti. Ha egy mester a hozzá vitt posztót kiszabja vagy akár csak belemetsz, azt a megrendelő nem viheti el más szabóhoz, az nem fogadhatja el, különben elveszti a mesterségét. Ha egy mesterember a ruhán vétséget követ el (azaz például elszabja), akkor azt a céh tagjai egymás közt igazítják el, és a kárt rendezik. Ha a város lakosai közül bárki „alattomban” kontárral vagy idegen szabóval dolgoztat, akkor az árut elveszik tőle. Más helyen élők a hétfői vásárban 12 óráig nem árulhatnak, mivel a szatmári céh tagjaié az elsőbbség. Szinte minden korabeli más céh szabályzata is tartalmazza azt az artikulust, mely szerint a mester egy esztendő után feleség nélkül nem élhet, csak abban az esetben, „ha erejében megfogyatkoz-

nék”. A sok kikötés mellett több olyan ponttal is találkozunk, amelyek különleges kedvezményeket adtak a testület tagjainak. Ha egy szabó meghal, a felesége még egy évig művelheti férje mesterségét. Ha utána más mesterhez megy feleségül, elegendő neki csak a fél mesterségnyi díjakat kifizetni, és a céh tagja maradhat, illetve a mesterek közé esküdhet. (Ez egyben apró utalás arra, hogy a szabómesterségből kezdtek kiválni a női szabók.) Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha egy mester fia másik mester lányát veszi el feleségül.

Két külön cikkely foglalkozik a szabómesterek családjának erkölcsi életével. Egy mester sem tarthat házánál parázna embert (ez értendő mind a nőkre, mind a férfiakra). Ha egy feleség vagy férj parázna, akkor vagy el kell válniuk, vagy kivetik őket a céh tagjai közül. Nagyon emberséges az a néhány paragrafus, amely a céh tagjainak a magánéletére vonatkozik. Ha egy mester vagy a felesége beteg volt, akkor a céh tagjai felváltva éjszaka őrizni és vigyázni tartoztak rá, s ha kellett, szerrel (orvossággal) látták el. Amikor egy szabó családjában haláleset történt, társai gondoskodtak a temetésről, és magán a szertartáson mindannyian jelen voltak. Ez nemcsak a mesterre vonatkozott, hanem annak feleségére, gyermekeire, sőt a cselédjeire is. Temetéskor mindig a főcéhmester döntötte el és „parancsolta meg”, hogy kik vigyék a koporsót.

A szabályzat 32 cikkelye nemcsak a szabókra és szűrszabókra, hanem a nyíró emberekre (21. pont) is vonatkozott, bár ők nem voltak tagjai a céhnek. A nyíró~nyíró a juhok nyírását foglalkozásszerűen végző személyt jelentette, ők biztosították a szabóknak az alapanyagot. Mondhatnánk azt is, hogy félig-meddig a céh tagjainak számítottak, bár nem voltak tanult mesterek.

Nagyon új és érdekes az utolsó, a 32. cikkely megengedő szövege. Ez kifejti, hogy ha a szabómesterek valami új dologgal szeretnék később kiegészíteni a szabályzatukat, akkor előbb céhen belül voksolni kell arról, azután a város főbírója és a tanács elé terjeszteni azt. Az itteni bevezetőben felsorolt hivatalos személyeknek egyetlen kikötésük csak annyi, hogy Szatmár város törvényeit meg ne sérték.

A szatmári szabócéh szabályzatát összehasonlítva más, távoli városok (Győr, Pápa,

(folytatás a következő oldalon)

Szatmár város szabómestereinek...

(folytatás az előző oldalról)

Nagyszombat stb.) különböző céheinek leveleivel, feltűnik néhány különbség: bizonyos dolgokról vagy nem esik szó ebben az okiratban, vagy kevéssé foglalkoztak velük. Említettük már, hogy az inaséveit letöltött, felszabaduló tanuló esetében nem jelölték meg, hogy milyen vizsgamunkát kell bírálói előtt elkészíteni. Azt sem írták elő, hogy a sikeres vizsga után milyen „mesterasztalt” kellett adnia, azaz mi-féle ételekkel és italokkal illet megvendéglennie volt mesterét, a főcéhmestereket és a vizsgáztatóit. Nem szerepel a lehetőségei között, hogy mehetett-e vándorolni (peregrináció), itthoni vagy külföldi mesterektől tanulni. A céhláda szerepéről csupán érintőlegesen fogalmaznak az okmányban, azt pedig, hogy a céhnek volt-e pecsétje, nem is említik. Nem tudjuk meg, hogy az egész céh tagságának volt-e városvédő szerepe. Mint például Kolozs-várott, ahol minden céhnek saját bástyája volt, azt gondozta, tatarozta, és a kapukat ellenség támadása esetén kötelezően védte.

Nincs arról tudomásunk, hogy Szatmár város lakosságának milyen volt a vallási összetétele. 1525-ben még bizonyára katolikus volt a lakosság – erre utal a vízkereszt és az úrnapija említése –, azonban 1640-ben már feltehetően voltak a céh tagjai között a reformáció hívei. Az biztos, hogy 1525-ben (és korábban) bizonyos egyházi kötelességeik is voltak a céh tagjainak. Másutt például kötelező volt megünnepelni az adott iparág, mesterség védőszentjét. A szabóknak két patrónusuk is volt, mégpedig Szent Bonifác (június 5.) és Szent Márton (november 11.). Ilyenkor templomba

mentek, és gyertyát gyújtottak a szent tiszteletére. A gazdagabb céheknek néha még ol-táruk, de legalább szentképük is volt a város egyik központi templomában. Jelesebb vallási ünnepeken pedig a saját zászlajuk alatt vonultak, például az említett úrnapiján a körmeneten.

Még egy jelentős hiányosságot kell megemlítenünk, ez pedig a keltezés és az időpontok tisztázatlansága. Ugyanis a magyar országgyűlés 1587/88-ban elfogadta és kötelezővé tette a Gergely-féle naptár bevezetését. Ez pedig az 1640-ben átírt és újrafogalmazott 1525-ös szabályzatban írt dátumokat felül kellett volna hogy írja. Vagy megjegyzést kellett volna tenni azok szándékos meghagyásáról, hogy azok az akkori ó naptár időpontjai voltak.

Az itt elmondottakból arra következtethetünk, hogy a céhnek lehetett egy másik, úgynevezett belső, hagyományokon alapuló szabályzata is, amely tartalmazhatta az itt említett nem szakmai, ezért a 32 cikkelyben nem érintett témákat.

A fent említett hiányok ellenére „Zathmár” város szabó céhének kiváltságlevele a magyar nyelv nagyon értékes okirata. Elsőként a koriságát szeretnénk kiemelni. Az ebből a korból származó és fennmaradt írott dokumentumaink ma már nyelvtörténeti emlékeknek számítanak. Megőriztek egy fél évezreddel ezelőtti írott nyelvallapotot, az akkori hivatalos nyelv szókincsét, valamint annak mondat- és szövegszerkezetségi fordulatait. Hogy mennyiben köszönhető ez a jegyzőnek vagy íródeáknak, aki mindezt papírra vetette, nem lehet eldönteni. Külön ki kell emelnünk a gazdag és vál-

JEGYZETEK:

1. R. R.: A szatmári szabómesterek chéhszabályzata 1525 évből. *Történelmi Tár*. 1908. p. 79–85.
2. Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, II. köt. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1988. p. 533.
3. Czondra~condra. Fekete, durva gyapjúból szőtt és készült hosszú ujjas köntös vagy szűr, „amelyet a székelők viselnek”. (Másutt: darócguba, durva posztójú felsőkabát.)
Czuczor Gergely – Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. Pest. 1862. (az interneten oldalszám nélkül)
4. A cifraszűr készítésének a 19. században három központja volt. A Dunántúlon Veszprém, az Alföldön pedig Nagyvárad és Debrecen. <http://vmek.niif.hu/02100/02115/html/5-270.html>
5. Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára*. MNYT, Budapest. 1993. p. 955. 1034.
Szamota István: *Magyar oklevél-szótár*. Budapest. 1902–1906. p. 872. 948.
6. Gira: eredetileg nemesfém súlymértéke. A lat (17,5 gramm) tizenhatod része, kb. egy gramm arany vagy ezüst.

Ezópus örök

Nemrégiben jelentette meg a budapesti Tinta Könyvkiadó az *Esopus meséi* című reprint könyvet, mely alcíme szerint 300 tanulságos állatmese és más történet a tanulóifjúság okulására. Ebből az alkalomból Cserháthalápy Ferenc kérdezte Kiss Gábort, a Tinta Könyvkiadó főszerkesztőjét.

– *Melyek a legismertebb Ezópus-mesék?*
 – Mindenki ismeri a gólya és a róka kölcsönös vacsorameghívását, amelyben a ravasz róka lapos tálban szolgálja fel a gólyának az ételt, a gólya pedig viszonzásképpen, mikor visszahívja a rókát, hosszú nyakú edényben kínálja a vacsorát. Bizonyára sokaknak ismerős az a történet is, melyben a fán ülő holló szájában lévő sajtot úgy szerzi meg a róka, hogy mézesmázos szavakkal hízelkedve dicséri a holló énekét, és ráveszi, hogy szólaljon meg, és így a sajt kiesik a holló csőréből. Ki ne ismerné a nagyképű nyúl és a teknősbéka futóversenyének a történetét a váratlan eredményel?

– *Ki volt Ezópus? Mit tudunk életéről?*
 – A mesék szerzője, Ezópus fríg rabszolga volt, 2500 évvel ezelőtt élt. Hérodotosz és Arisztotelész is említi személyét. Neve görögösen Aiszóposz, latinosan Aesopus, magyarosan írva pedig Ezópus. A hagyomány szerint alacsony termetű, púpos ember volt, aki szellemi képességeivel kiemelkedett a kortársai közül, s aztán gazdája szabad emberré tette. A „mesék Homéroszának” is szokták hívni. Már

A reprint kötet
borítója

kortársai között nagy népszerűsége tett szert mesemondó tehetségével. Végül is ő az európai meseirodalom első mestere, alapítója.

– *Kinek szólnak ezek a két és fél ezer éves mesék?*

– Ezek javarészt állatmesék, azaz fabulák. Nemcsak felnőttekhez szóltak, hanem gyerekekhez is. Fennmaradtak olyan kétezer éves papiruszok, melyeken az Ezópus meséi rímbe foglalva voltak lejegyezve kisdíkoknak. Jóval később a pajzán történeteiről ismert középkori nagy mesemondó, Boccaccio így ír a mesék-ről: „A mesék haszna, hogy az első olvasásra is érhető történetekben gyönyörűséget talál-

(folytatás a következő oldalon)

tozatos igeragozási rendszerét, formáit, amelyekből néhányat idéztünk már. Ezek közül említünk még néhányat: jövének mi előnkbe, nekiek adatott, megengettetik, büntetessék meg, vinnéjek csináltatni, míveltetni találtatnék stb. Feltűnően sok alak szerinti tájszót olvashatunk az artikulusok mondataiban, például: szegettető (szegődtető), penig (pedig), egy hold nappal (egy hónappal), másunnand (máshonnan), köszönyő pohár (köszöntő pohár), hétfüi vásár (hétfői), lábabeli (lábbeli) stb.

Archaikus nyelvezete miatt a privilégium természetesen ma már csak a szakembereknek olvasmányos, ezért is döntöttünk e ritka és érdekes téma mai nyelven való ismertetése mellett.

Dr. Fülöp László

CSc ny. főiskolai tanár, Kaposvári Egyetem

Dr. Barkóczy László

adjunktus, Szent István Egyetem,
Kaposvári Campus

Ezópus örök

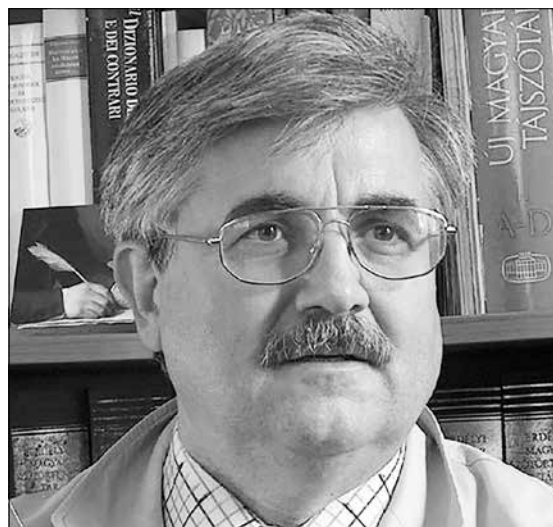
(folytatás az előző oldalról)

►nak a tudatlanok is, rejtett értelmükön pedig még a tudósok is törhetik a fejüket.” Érdekes megfigyelni, hogy Ezópus meséiben az állatok majdnem mindig saját természetüknek megfelelően viselkednek, de az állatok tulajdonságai mindig azonosíthatók valamilyen emberi tulajdonsággal is.

– *Hogy terjedtek el Ezópus meséi?*

– Ezek a mesék a könyvnyomtatás feltalálása után terjedtek el széles körben Európában. Az 1400-as évek végétől a nyomtatott Ezópus-meséket gyakran igen szép fametszetekkel díszítették. Az állatmeséket az 1600-as évek második felében Jean de La Fontaine fogalmazta újra, az ő írásai tovább népszerűsítették a fabulákat. A meséket magyarul nyomtatásban először Pesti Gábor jelentette meg 1536-ban. Ő még két másik magyar nyelvű munkát adott ki, ezek ott vannak az első magyarul nyomtatott könyvek között. Pesti Gábor kiadott egy hatnyelvű szótárt is 1531-ben és az Újtestamentumot – amely a négy evangéliumot tartalmazza csupán – 1538-ban. Ezek együtt ma is korszerű kiadói programnak tekinthetők: szótár – mese – biblia. Pesti Gábor Ezópus-mesefordításait Toldi Ferenc újra kiadta 1858-ban. Később mások is lefordították és kiadták Ezópus meséit, például Heltai Gáspár 1566-ban. Összességében a mai napig Ezópus meséinek magyarul körül-

Kiss Gábor, a kiadó
főszerkesztője

belül félszáz kiadása ismert. A mesék nyelve, szófordulatai hatottak a legtöbb európai nyelvre, így a magyarra is. A magyar nyelvbe Ezópus meséiből került és terjedt el az egy fecske nem csinál nyarat, a más tollával ékeskedik vagy a savanyú a szőlő szólás is.

– *Mi jellemzi a mostani Tinta-kiadást?*

– Az általunk most reprintben kiadott szép munka száz évvel ezelőtt jelent meg Boros Gábor átdolgozásában. Ez a változat legalább négy kiadást élt meg a XIX. század végétől. Több mint száz rézmetszetszerű, fekete-fehér realiztikus rajz díszíti a könyvet, melyet a gyermekek örömmel fognak nézegetni.

– *Miért adták ki ezt a könyvet?*

– Ezópus meséit olvasgatva rácsodálkozhatunk, hogy a két és fél ezer évvel ezelőtt élt emberek viselkedése mennyire hasonló korunk emberének magatartásához. A fabulák szereplői sokszor kapzsi és felelőtlenek, de bölcsességgel, szorgalommal boldogulni is tudtak, meg tudták oldani az előttük álló feladatokat, le tudták győzni a nehézségeket. A korokat átívelően népszerű Ezópus-mesék az antikvitásban gyökereznek, és az európai kultúrkör szerves részét képezik. Azért jelentettük meg a Tinta Könyvkiadónál Ezópus meséit, mert meggyőződésünk, hogy újra és újra vissza kell térnünk a klasszikusokhoz. Szóraztatni és elgondolkoztatni szeretnénk ezzel a könyvvel a kicsiket és a felnőtteket egyaránt. Nem is beszélve arról, hogy a mesék közös meghallgatása után kiváló alkalom nyílik a szülők és gyerekek közt a tanulságok levonására, így igazán okulásra szolgálnak a fabulák.

Metszetek
egészítik ki
az olvasmányt

Az orgonaépítő öröme

Bő fél évszázaddal ezelőtt az ifjú misztótfalui református lelkipásztor elhatározta, hogy megjavíttatja a templom orgonáját. Az Erdély-szerte ismert nagyváradi orgonakészítőt, Szabó Gy. Lászlót bízta meg a munkával.

A mester magával vitte a Nagybánya melletti mezővároskába a lányát is. És a történet folytatása éppen olyan volt, akár a mesében: a fiatal lelkész és a „hangteremtő” leánya első látásra egymásba szeretett, és hosszú éveken át boldogan éltek. Gyermekük, **Molnár József** ugyancsak hangszerkészítő lett.

Molnár József még kisfiúcska volt, mikor a nyarakat már a nagyapa, Szabó Gy. László, a Pécssett tanult híres orgonakészítő mester műhelyében töltötte. Megbúvólta az óriás hangszer, az előcsalogatott hangok a zajos élettől a templombelsők hűvösébe vonzották, ahol a varázslat született. Génjeiben hordozta a tehetséget, de nemcsak ő, hanem testvérei is: húga, Tünde elismert orgonaművész, öccse, Csaba a nagyapa nyomdokaiba lépve szintén orgonaépítő lett.

József a nagybányai művészeti iskola diákjaként az ecsetet is kézbe vette, vászonra álmo-

dott képei fiatalos hévről tanúskodnak. De az orgona szeretete erősebbnek bizonyult. Édesapja, látva elhivatottságát, rábólintott a döntésre azzal a kikötéssel, hogy előbb szerezzen egy diplomát, aztán elszegődhet a nagyapa műhelyébe. A kolozsvári egyetem műépítészeti szakának elvégzése után Molnár József az akkoriban kötelező két inasévet egy nagyváradi építkezésen vészelte át, majd 1981-től végérvényesen az orgona bűgő hangú nyugalomát választotta.

Évekkel ezelőtt ismerkedtem meg vele Érkeserűben, az ottani református templom műemlék orgonájának újraszentalése alkalmából tartott ünnepségen. A harminc évig néma gépezetbe a mesternek sikerült visszacsalogtatnia a zoltárokat. Azóta is megtartottuk egymást jó emlékezetünkben. Mostani látogatásomkor barátsággal parolázunk, felesége, Dorina asszony is nyájasan üdvözl. Molnár József a nagy nyilvánosság előtt nem szeret ugyan beszélni, otthonában viszont szívesen mesél a hivatásáról. Inkább a felcsendülő dal-
lamokban lehet őt tetten érni, ez a legbensőségesebb vallomása a munkájáról.

A régi rendszerben az iparosoknak is nagyon nehéz volt talpon maradniuk, állandó volt az ellenőrzés. A faanyagot hol a tetőcserép alá, hol máshová rejtették a nagyapjával. Akkoriban alig voltak az országban öten, akik orgonajavitással foglalkoztak. A forradalom után az egyházak fiatalokat küldtek külföldre, hogy elsajátítsák a mesterséget. Jelenleg tucatnál több orgonakészítő dolgozik országszerte, időközben céhbe tömörültek. Erre azért volt szükség – tudom meg vendéglátómtól –, mert egyre több a pancser, a meggazdagodást hajhászó szélhámos. Holott ezek a hangszerek műemlékek, egyediek, állaguk, eredetiségük megőrzése nélkülözhetetlen. Egy hangszer teljes felújítása legkevesebb hat hónapot vesz igénybe, hisz télen a hideg templomokban nem lehet a munkát szakszerűen végezni. Komolyabb beavatkozásnál apró darabjaira szedik szét a hangszert, ami több mint kétezer elemet jelent.

„Minden javítás fontos szempontja a javítandó orgona készítőjének a szemével látni és a fe-

(folytatás a következő oldalon)

Legrégebbi szerszámaival nagyapjától örökölte Molnár József

Az orgonaépítő öröme

(folytatás az előző oldalról)

➤ jével gondolkodni, mert csak így állítható vissza eredetien egy-egy műremek – okosít ki a mester. – Semmiben sem szabad eltérni, még ha az eredeti technika alkalmazása időigényes is.” Bármennyire könnyebb lenne is rozsdamentes csavarokat használni az összeszereléshez, ha az orgonakészítő fából gyártotta a csavarokat, akkor a régiek csak ilyenekkel helyettesíthetők. Éppen ezért jó lenne, ha az egyházak, mielőtt orgonát restauráltatnak, szakemberrel konzultálnának; az évszázados értékeket nem szabad kontárra bízni – ajánlja a mester. Ő szuvas eredeti favázat sem cserél újra, inkább kezelésekkal igyekszik megóvni. A szúrt lyukakba farkasalma bogyoiból készült főzetet fecskendeznek, s az erős mérge elpusztítja a férgeket. Majd méhviasszal tömők be a lyukakat, és az egész zeneszekrényt azzal fényezik át, mert ez elősegíti a fa lélegzését, a lakkozás viszont teljesen lezárja a felületet, ami nem használ a fának. „Nagyapa úgy vélte, hogy a méhviassz azért is jó, mert távol tartja az újabb szútamadást; a viaszillat jelzi ugyanis, hogy az a méhek felségterülete” – emlékezik a mester.

Nem elég a szaktudás, a munkakedv, mert az alapanyagok beszerzése igen sokba kerül. A fűtatókhoz és a szelepekhez használ bőrt Németországból vásárolják, megfelelő minőségűt Európa-szerte alig lehet kapni. Különösen drága a hártavékony halbőr, ami a látszat ellenére nagyon erős. Az orgonák festésére általában világos színeket használnak, persze vannak kivételek. A késő barokk orgonákat az aranyozás, a márványozás, a zsúfolt díszítés jellemzi, míg a protestánsoknál a puritánabb homlokzat, a fehérés-krémes szín a gyakoribb. A megye talán legrégebbi orgo-

nája Váradon, a premonstreiek templomában található, szekrénye 1757-ben készült, a belső szerkezetét 1840-ben cserélték ki. A székesegyház orgonája 1777–1780 között épült. Ennek is csak a szekrénye eredeti, a belső részeit 1892-ben kicserélték. A vidéken található hangszerek a pénztelenség miatt szerencsésebben jártak, legalábbis abból a szempontból, hogy ritkán újítták fel őket, ezért nagy részük még eredeti. Ide sorolhatjuk a székelyhídi reformátusok orgonáját, amely 1820-ban készült, vagy a bihariakét, amely 17 évvel később szolgált meg először.

Erdély műemlék orgonákban nagyon gazdag, az országban fellelhető 1100 hangszer közül 1000 itt található. Miután Nyugaton és Magyarországon is elterjedtek az elektromos hangszerek, az ottani értékes orgonákat megsemmisítették. Nálunk ismét a szegénység mentette meg őket. Persze külföldön is rájöttek, hogy a modern szerkezetek se nem tartósak, se nem hangzanak megfelelően, de akkor már késő volt. Most meg csodálkozva járják templomainkat. A rendszerváltás után a felismért Nyugat sorra küldte segélyként a már megunt hangszereket, nálunk meg nagyon örvendtek a modern, elektromos zenegépeknek. Szerencsére előrelátó papjaink, ha le is cserélték egy időre az öreg orgonát, nem semmisítették meg. „Kár is lett volna, mert egy kis méretű templomi orgona értéke 50 ezer euró, a legnagyobbak akár 500 ezret is megérnek” – állapítja meg a nagyváradi szakember. Szerencsére az utóbbi években a nyugati szerkezetek iránti érdeklődés – amit főként az ajándék lónak ne nézd a fogát felfogás indokolt – alábbhagyott.

Annak ellenére, hogy már nyugdíjaskorba lépett Molnár József, egyre-másra kapja a megrendeléseket. Munkássága során nemcsak felújított megközelítőleg 150 hangszert, de kettőt maga is épített. Egyik Tasnádszántón a római katolikus templomban található, a másikkal Désházán a reformátusok dicsérik Istent. Jelenleg éppen az ottományi reformátusok múlt század elején készült orgonájának felújításán fáradozik. Örömmel látja, hogy templomainkban méltó helyre kerülnek az időlegesen érdemtelenül kiszorított orgonák, s erre büszkéek lehetünk, mert az orgonások nemzedékévé váltunk.

D. Mészáros Elek

Legalább fél évet vesz igénybe egy hangszer restaurálása

Beszéli a fák nyelvét

Székelyföldről jött Érmihályfalvára a neves agrármérnök

Duka István neve nagyon sok mihályfalvi számára jól ismert, de így lehetnek vele más érmelléki települések lakói is. Hosszú éveken át irányította a helyi állami gazdaság érkörtvélyesi gyümölcsfarmját, kiváló minőségű almát termeszte. Később a nagy szakmai elismerésnek örvendő szakember az állami gazdaság igazgatói tisztségét is betöltötte.

Tavaly év végén egy mihályfalvi rendezvényen elismerésben részesítették azokat a helybelieket, akik sokat tettek az érmelléki kisvárosért. Duka István is kapott elismerést. Nemrégiben mihályfalvi otthonában beszélgettünk az agrármérnökkel. Elmondta, hogy 1943. szeptember 24-én született Csíkszeredában, s családja rövidesen a második világháború csatái elől Csíkszentlélekre menekült, ahová az édesanyja való volt. „Ott voltak a családi síremlékek, ezeket édesapám tette rendbe és ápolta, s szerette volna nekünk megmutatni.”

– Mondta, hogy édesapja Margittán született. Hogy került a Székelyföldre?

– Édesapám, Duka János 1907. január 2-án született Margittán, középiskoláit Nagyváradon végezte, majd a csíkszeredai taní-

Hosszan
elbeszélgettünk,
sok minden szóba
került

Duka István
nyugalmazott
agrármérnök

tóképzőben szerzett diplomát 1925-ben. Ez azért is történt így, mert Nagyváradon megszűntették a tanítóképzőt még Trianon előtt, s az ott tanuló diákok egy része, a római katolikusok Csíkszeredában, a reformátusok pedig Székelyudvarhelyen folytatták tanulmányukat. Ott járt édesanyám is tanítóképzőbe, és ott ismerkedtek meg. Abban az időben nem tanítónak hívták őket, hanem népnevelőnek. Szüleim Gyergyóújfaluban kezdték pedagógusi pályafutásukat, majd Csíkmindszenten folytatták, illetve Csíkszögödön, ez Szeredának az egyik negyede. Később édesapám Csíkszeredában körzeti iskolafelügyelő, majd 1945 után tanfelügyelő lett. Édesapám életművének kiemelkedő része a néprajzi gyűjtőmunka volt. Tanfelügyelőként a falvakat járva közel került az ott élő emberekhez, megismerte hagyományait, népköltészetüket, és megörökítette azokat a szellemi értékeket. Szerette a székely nép gondolkodásmódját, beszédstílusát, megfigyelte a közösségek életét, feljegyez-

(folytatás a következő oldalon)

Beszéli a fák nyelvét

(folytatás az előző oldalról)

te jellegzetes szólásaikat, értékelte a rendkívül sajátos, „csavaros székely észjárás”. Szépirodalmi munkásságát ifjúsági íróként kezdte, első novelláját 1936-ban adták ki. Írásait a *Vasárnapi Harangszó* és a *Csíki Néplap* közölte, tanulmányai különböző közlőnyökből jelentek meg.

– Egy pedagóguscsalád sarjaként hogyan lett önből agrármérnök? Nem valószínű, hogy népszerű mesterségnek számított ez a Székelyföldön.

– Édesapám semmi szín alatt sem akart belőlem agronómust nevelni; már amikor egyetemista voltam Kolozsváron, többször is felhívott telefonon, hogy hagyjam a hülyeségemet, és menjek át egy másik egyetemre, legyek természetrajz szakos – máskülönben egy nővérem az volt. De bennem nagy volt az ambíció, hogy igen, én ezt a mesterséget választottam. Történt mindez azért is, mert a szüleim mellett, hogy tanítottak, földműveléssel is foglalkoztak, az egyik nagymamám paraszti származású volt, földje volt. De ott Székelyföldön csak a mezőgazdaságból nem lehetett megélni, ki kellett tanulni mellé egy mesterséget is. Köztudott volt abban az időben, hogy a Székelyföldről sokan – nők, férfiak – Bukarest-

ben dolgoztak. Azt kevesebben tudják, hogy hétvégeken az ember, ha kiment a Cismigiu parkba, ott inkább csak magyar beszédet lehetett hallani. Ennek én sokszor lehettem tanúja, mivel jég-hokiztam, és sokat tartózkodtunk a csapattal Bukarestben. Mondogatták is, hogy Budapest után a legnagyobb magyar város Bukarest.

– Mikor végezte el az egyetemet, hogyan került Érmihályfalvára?

– 1964-ben végeztem, és az utolsó évi gyakorlati időmet már a mihályfalvi állami gazdaságban töltöttem. Mielőtt befejeztem volna a gyakorlatot, Szabó Imre akkori igazgató behívott az irodájába, és azt kérdezte, hogy ide akarok-e jönni, ha végzek. Elég sok vitám volt vele addig, főleg a tudományos dolgokban; ha nem volt igaza, nem hagytam rá. Ennek ellenére azt mondta, írjak egy kérvényt, válaszszam Crişana tartományt, s jelezzem, hogy szeretnék az érmihályfalvi állami gazdaságban dolgozni. A kérvényemet a titkárnő legépelte, ő pedig aláírta: igen, fogad engem. Szóban kifejtette, hogy a vállalatnál végzett munkámmal meg van elégedve. Érdeklődésként említettem, hogy az egyetemen nem volt kiírva hely az érmihályfalvi állami gazdaságban, de mivel nekem megvolt az igazgató által aláírt kérvényem, oda helyeztek ki. Kezdetben a Nichita György mérnök által vezetett farmon dolgoztam, én helyettesítettem, mert ő akkor már beteges volt.

– Mikor került az érkörtvélyesi részlegre?

– 1966-ban üzent az akkori igazgató, Szabó Imre, hogy jelenjek meg nála. Közölte, hogy át kell vennem az érkörtvélyesi farmot. Akkor még nem volt beültetve almafákkal, ez már az én időmben történt. A későbbi almás mintegy 130 hektárt tett ki, maga a farm mintegy 170 hektáros. Nagyon komoly és nehéz munka volt egy ekkora terület beültetése gyümölcsfákkal. Nagy munka volt a hatalmas terület bekerítése is. Különleges volt a homokos dombon fekvő almásban, hogy öntöztük a fákat, mély kutat fúrattunk.

Annak idején pedagógusként, a diákok tanévkezdés előtti kötelező gyakorlatain, a „praktikákon”, magam is éveken át részt vettem az almaszedésben. Tudom, hogy sok gyümölcs termett a körtvélyesi farmon, s abban az időben nagyon ügyeltek arra, hogy az almákat egyenként tegyék a kosarakba. Duka István

Büszkén mutatja udvarát és kertjét

A tapasztalt szakember a szőlészetben is a jó minőségre törekszik

mindig oktatta a gyerekeket, hogy a gyümölcsnek csak akkor lesz hónapok múlva is értéke, ha nem ütődik meg – ha megnyomódik, akkor megromlik. Az alma nagy része exportra ment, és jó jövedelmet termelt a vállalatnak.

– Ennyi almát nem is tudtunk volna a hazai piacokon értékesíteni – jegyzi meg beszélgetőtársam.

Egy hűtőházat is kialakítottak, így egész évben kiváló minőségben teheték pénzzé a termést.

Duka István még a rendszerváltás előtt az érmihályfalvi vállalat élére került – miután Szabó Imre az állami gazdaság vezérigazgatója lett. Amikor az igazgatói tisztséget elfogadta, az volt a kikötése, hogy bármikor visszamehessen a körtvélyesi farmra.

– Volt egyszer egy kemény szóváltásom az igazgatóval – emlékszik vissza az agrármérnök. – Azt mondta nekem, hogy „nem tartom itt magukat csak úgy, hogy legyenek”. Erre én azt feleltem: nem maga tart el minket, hiszen a mihályfalvi állami gazdaságnak 29 farmja van, ezeknek egy része állandóan veszteséges, az általam vezetett farm tartja el az egész vállalatot!

– Az 1991-es földtörvény megjelenése után mi történt a farmmal? Az egykori tulajdonosok visszaigényelték-e a homokdűnékből álló területeket? Igaz, amikor ezeket beültették gyümölcsfával, a dombokat is elsimították.

– Én abban az időben nagyon ellene voltam, hogy a jól működő állami gazdaságot szétszedjék, az volt a véleményem, hogy akiké volt a föld, azok kapjanak kártérítést, fizes-

sünk a tulajdonjogaikért, de ne számoljuk fel a farmokat, és ezt nemcsak az általam vezetett gyümölcsösre értettem. Nem lett volna szabad szétverni ezeket a farmokat. Úgy vélem, hogy a modern mezőgazdaságban csak nagy parcellák, teljes gépesítéssel lehet eredményesen dolgozni, a lovakkal, tehenekkel vagy a kézzel megmunkálás nem lehet eredményes. Ugyanazt a hibát követték el, mint amit a szocializmusban, hogy minden, ami régi, az nem jó. Próbáltam meggyőzni a jogos tulajdonosokat – tagja voltam a föld visszaszolgáltatásával foglalkozó bizottságnak –, hogy hagyják meg épen a farmot, hiszen a jövedelem, ami onnan majd származik, a tulajdonosok között lesz szétosztva. Nem lett sikerem, a körtvélyesi almást felszámolták, a tulajdonosok visszakapták területeiket.

– Tudom, hogy ön ma is nagyon aktív. Mióta nyugalomba vonult, mivel foglalkozik?

– 1999-ben lettem nyugdíjas, de nem ülök a babérjaimon, ezt bizonyítja a mintakertem, gyümölcsös, szőlőss, de a virágoskertem is csodálatosan szép. No meg én voltam az, aki itt nálunk a Nyíló Akác Napok alkalmával beindította a borversenyt, s annak minden évben nagy sikere volt. Mindig arra kérem a gazdákat, hogy csak oltás szőlőt ültessenek, és felejtsek el, hogy magántermő is létezik. Ez utóbbi nagyon káros az egészségre. Sokan fordultak hozzám tanácsért, egy időben szerveztem is végeztem tanácsadást, ma már kevesebben érdeklődnek. Ha csütörtökönként kimegyek az innen néhány méterre levő piacra, minden ötödik ember megállít, valamit kérdez, valamilyen tanácsot kér tőlem. Ennek köszönhetően tanultam meg a virágkertészetet, ugyanis minden második kérdés virágra vonatkozott, s alaposan utána kellett néznem, hogy elfogadható tanácsot adjak ebben a témában is. Sok kérdést kapok a metszéssel kapcsolatosan, hogy miért kell már októberben elkezdni. Mindenkinek ajánlom, hogy amikor egy gyümölcsfát metszeni akar, akkor álljon szembe a fával, még ne metsszen, csak kattogtassa az ollót, beszéljen a fával, és hallgassa meg, mit mond. Ha a fa nem mond az illetőnek semmit, akkor az ne fogjon hozzá a metszéshez.

Beszélgetésünk után alkalmam volt megtekinteni a gyönyörűen karbantartott, virágokkal szépen díszített udvarát, a gyümölcsöskertjét, a szőlőst. Mintagazdaság, amit a kiváló agrárszakember a háza körül kialakított.

Déner Ferenc

Festői vélemény

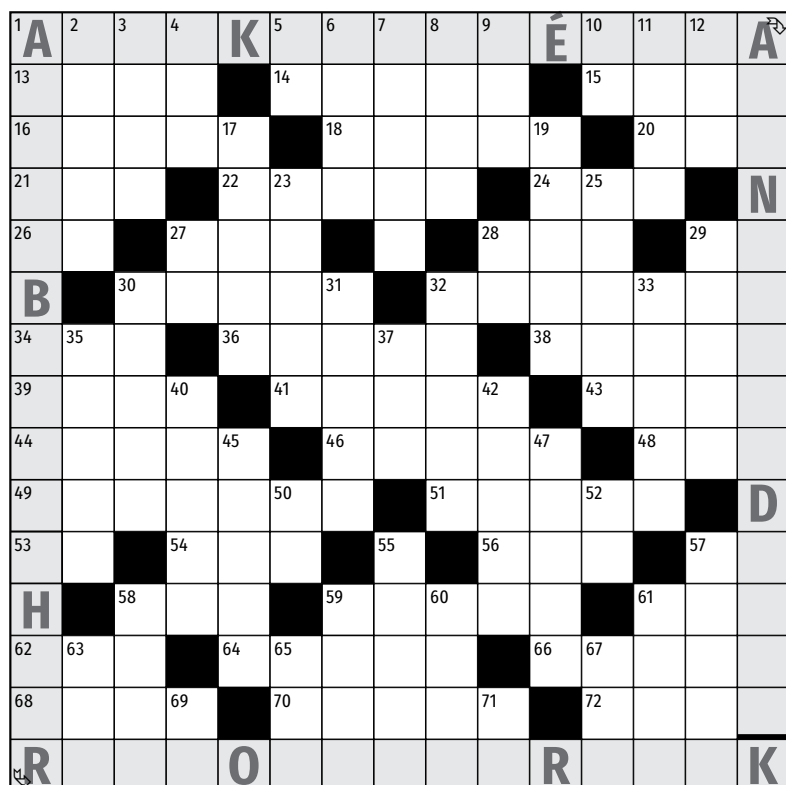
Rippl-Rónai József (1861–1927) festő, grafikus, iparművész gondolatát idézzük a rejtvényben a **vízszintes 1. és függőleges 1. alatt.**

VÍZSZINTES: 13. Gyümölcsös. 14. Irodalmi mű. 15. Vagyis. 16. Unokaöcs (francia eredetű szóval). 18. ... Masuo – japán festő, szobrász (1934–1997). 20. Számolni kezd! 21. Torinóban van! 22. A jelzettnél. 24. Spanyol folyó. 26. Görög betű. 27. Foghús. 28. Kis katonai egység. 29. A tórium vegyjele. 30. Üzemi munkatárs. 32. Bő termésű. 34. A Volgába ömlő folyó. 36. Utca – szláv nyelvekben. 38. Az Antilla-tenger másik neve (ék. f.). 39. Vezényszó a lovasságnál. 41. A gazdaság egyik ágával kapcsolatos. 43. Becézett Nicolas. 44. Magas az ára. 46. Vállkendő. 48. Hálóban a labda. 49. Dorgál. 51. Séta. 53. Japán táblajáték. 54. ... ember fiai (Móra Ferenc). 56. Latin tagadás. 57. A ko-

balt vegyjele. 58. Borítókosár. 59. Párkány-nál ömlik a Dunába. 61. Közösség egyede. 62. A rosszra csábítás istennője a görög mitológiában. 64. Rendőr (argó). 66. Szeretettelakoma. 68. Európai nép. 70. Nőszirm. 72. Magyar kalapácsvető olimpiai bajnok (Krisztián).

FÜGGŐLEGES: 2. Előtag, az idegrendszerral való kapcsolatra utal. 3. Vigyázza. 4. Becézett Attila. 5. Páratlan kupa! 6. Ezra Mannon fia O'Neill Amerikai Elektra c. tragédiájában. 7. ... a szőlőben – Feuchtwanger regénye. 8. Kenyeret vág. 9. Századvég! 10. A protaktínium vegyjele. 11. Magyar szobrász (Miklós, 1831–1875). 12. Gyom. 17. Futómadar. 19. Kelet-indiai pálinka. 23. Torkán leengedi. 25. Királyi főtisztviselő. 27. Liándarab! 28. Erdei állat. 29. Sportmez. 30. Drágakövek súlyegysége. 31. Bordázott kelme. 32. Cipő része. 33. Kezdőpont. 35. Egyfűlű cserépedény. 37. Angol macska. 40. Piactér a régi görögöknél. 42. Kosztolányi felesége. 45. Népi hosszsmérték. 47. Zamat. 50. Folyó Ázsiában. 52. A cink vegyjele. 55. Harsogó hangú költöző madár. 57. Sziget a Tirrén-tengerben. 58. Manuális. 59. ... Oldman – Oscar-díjas angol színész, író, filmrendező. 60. Erdélyi grafikus, festő, illusztrátor (Livia) 61. A tantál és az asztácium vegyjele. 63. Termelőszövetkezet (röv.). 65. Zsiguli része! 67. Kisé megpendít! 69. Athénben van! 71. Zenedarab!

Barabás Zsuzsa

Júniusi rejtvényünk (Bölcs tanács)

helyes megfejtése a következő:

„Ha tükröt tartasz mások elé,
ne felejtse el te is belepillantani.”

Nagyszalontán nyit irodát a vállalkozók szövetsége

Május végén a hajdúvárosi művelődési házban megtartott találkozón több téma is szóba került; a Bihar Megyei Vállalkozók Szövetségének képviselői a szalontai vállalkozókkal találkoztak. **Dr. Vlad Cristian Deac**, a szövetség elnöke elmondta: iroda megnyitását tervezik a hajdúvárosban. A találkozón **Török László** polgármester és **Horváth János** alpolgármester is jelen volt, ők támogatják a kezdeményezést.

A várost **Marius Cuibuș** igazgatótanács tagként képviseli majd a szövetségben. Ő a többi között elmondta: a jövőben megtartandó találkozókön különféle szakértőktől lehet majd kérdezni, és a fiatal, illetve a helyi vállalkozókat is szeretnék támogatni. Emellett bevezetnék a duális képzést Szalontán is, illetve ingyenes szakképzéseket szerveznének a városban működő cégek szakterületein.

F. N. L.

9 771583 061009